

Základy pravděpodobnosti a matematické statistiky

2. Náhodná veličina a její charakteristiky

2. Náhodná veličina a její charakteristiky

Co máme?

1. elementární náhodné jevy Ω

2. jevové pole \mathcal{F} : (1) $\emptyset \in \mathcal{F}$

(2) $A \in \mathcal{F} \Rightarrow \bar{A} \in \mathcal{F}$

(3) $A_1, A_2, \dots \in \mathcal{F} \Rightarrow \bigcup_{i=1}^{\infty} A_i \in \mathcal{F}$

3. Pravděpodobnost (a) $\forall A \in \mathcal{F} : P(A) \in \langle 0, 1 \rangle$

(b) $P(\emptyset) = 0, P(\Omega) = 1$

(c) jsou-li $A_1, A_2, \dots \in \mathcal{F}$, po dvou disjunktní, potom

$$P\left(\bigcup_{i=1}^{\infty} A_i\right) = \sum_{i=1}^{\infty} P(A_i)$$

$\Rightarrow (\Omega, \mathcal{F}, P)$ pravděpodobnostní prostor

Co nám chybí?

4. Náhodná veličina: $X : \Omega \rightarrow \mathbf{R}$

Přesněji: měřitelná funkce $X : (\Omega, \mathcal{F}) \rightarrow (\mathbf{R}, \mathcal{B})$

$$\forall x \in \mathbf{R} : \{\omega \in \Omega : X(\omega) \leq x\} \in \mathcal{F}$$

$$P(\{\omega \in \Omega : X(\omega) \leq x\}) = F(x), \quad x \in \mathbf{R}$$

Náhodná veličina

$$X : (\Omega, \mathcal{F}) \rightarrow (\mathbf{R}, \mathcal{B})$$

$$\{\omega \in \Omega : X(\omega) \in (-\infty, x) \} \in \mathcal{F}$$

$$\{X \leq x\} \in \mathcal{F}$$

Distribuční funkce náhodné veličiny: $F(x) = P(X \leq x)$, $x \in \mathbf{R}$

Distribuční funkce odpovídá na otázku: S jakou pravděpodobností náhodná veličina nepřekročí hodnotu x ?

Rozlišujeme dva případy:

Náhodná veličina je funkce z Ω do

- a) spočetné podmnožiny $S \subset \mathbf{R}$
- b) souvislé podmnožiny $Q \subset \mathbf{R}$

diskrétní náhodná veličina

spojitá náhodná veličina

Náhodná veličina

$$X : (\Omega, \mathcal{F}) \rightarrow (\mathbf{R}, \mathcal{B})$$

diskrétní náhodná veličina

Rozlišujeme dva případy:

Náhodná veličina je funkce z Ω do

a) spočetné podmnožiny $S \subset \mathbf{R}$

b) souvislé podmnožiny $Q \subset \mathbf{R}$

spojitá náhodná veličina

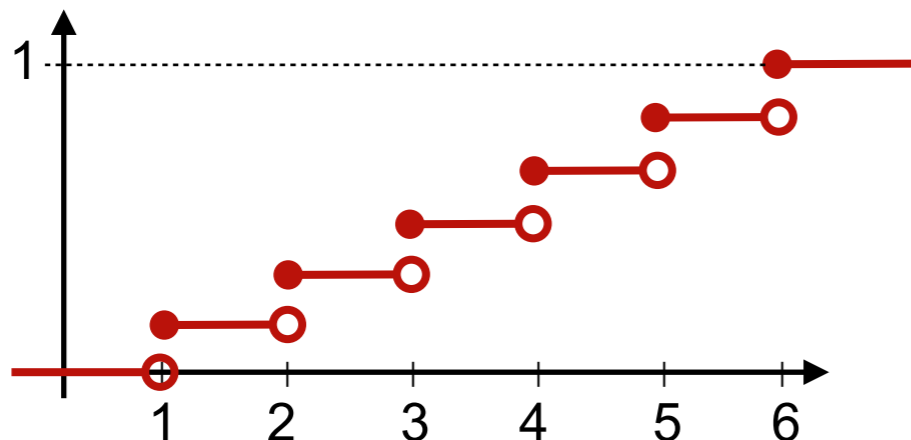
a) Diskrétní náhodná veličina:

- obor hodnot = $\{x_1, x_2, \dots, x_n, \dots\}$

- pravděpodobnostní funkce: $P(X = x_i) = p_i, i=1, 2, \dots$

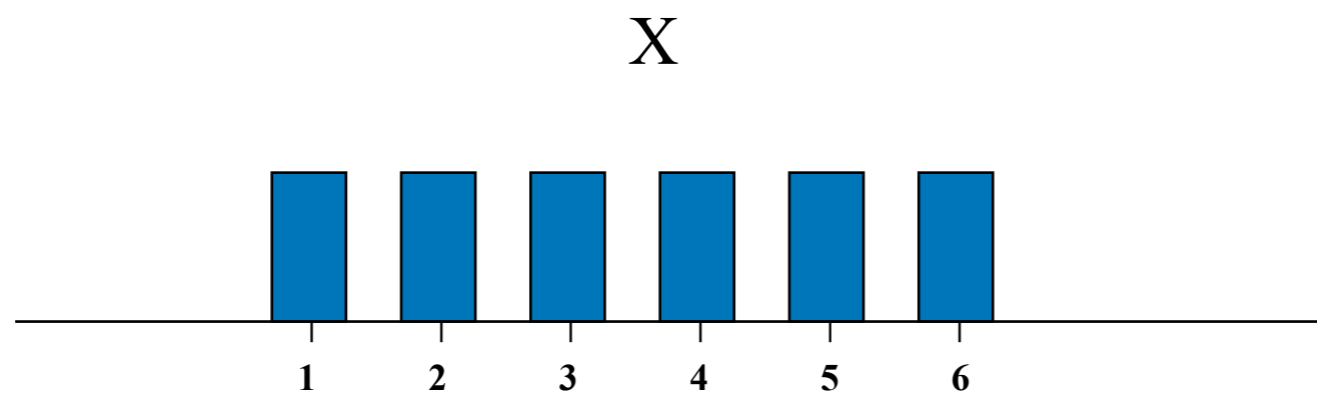
vždycky musí platit, že $p_i \in \langle 0, 1 \rangle, \sum_{i=1}^{\infty} p_i = 1$

- distribuční funkce: $F(x) = P(X \leq x) = \sum_{i=:x_i \leq x} p_i, x \in \mathbf{R}$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

$$P(X=1) = 1/6$$

$$P(X=2) = 1/6$$

$$P(X=3) = 1/6$$

$$P(X=4) = 1/6$$

$$P(X=5) = 1/6$$

$$P(X=6) = 1/6$$

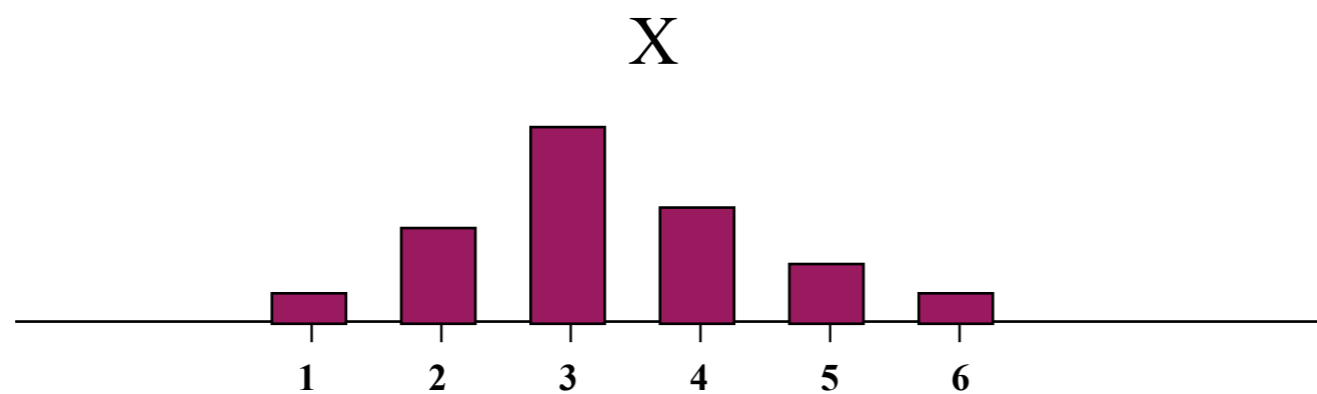
1

rozdělení
pravděpodobnosti

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

$$P(X=1) = 1/20$$

$$P(X=2) = 1/6$$

$$P(X=3) = 1/3$$

$$P(X=4) = 1/4$$

$$P(X=5) = 2/15$$

$$P(X=6) = 1/15$$

1

rozdělení
pravděpodobnosti

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

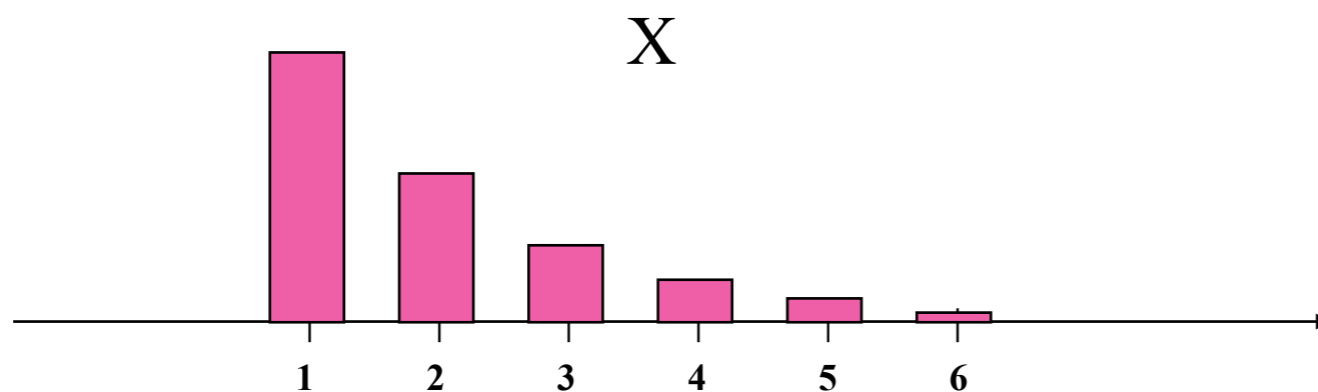
Pro distribuční funkci platí:

1) je neklesající $x \leq y \Rightarrow \{X \leq x\} \subset \{X \leq y\} \Rightarrow P(X \leq x) \leq P(X \leq y) \Rightarrow F(x) \leq F(y)$.

2) $\lim_{x \rightarrow -\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow -\infty} P(X \leq x) = 0$; $\lim_{x \rightarrow +\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow +\infty} P(X \leq x) = 1$

3) $F(x)$ je zprava spojitá $\lim_{x \rightarrow x_0+} F(x) = F(x_0)$

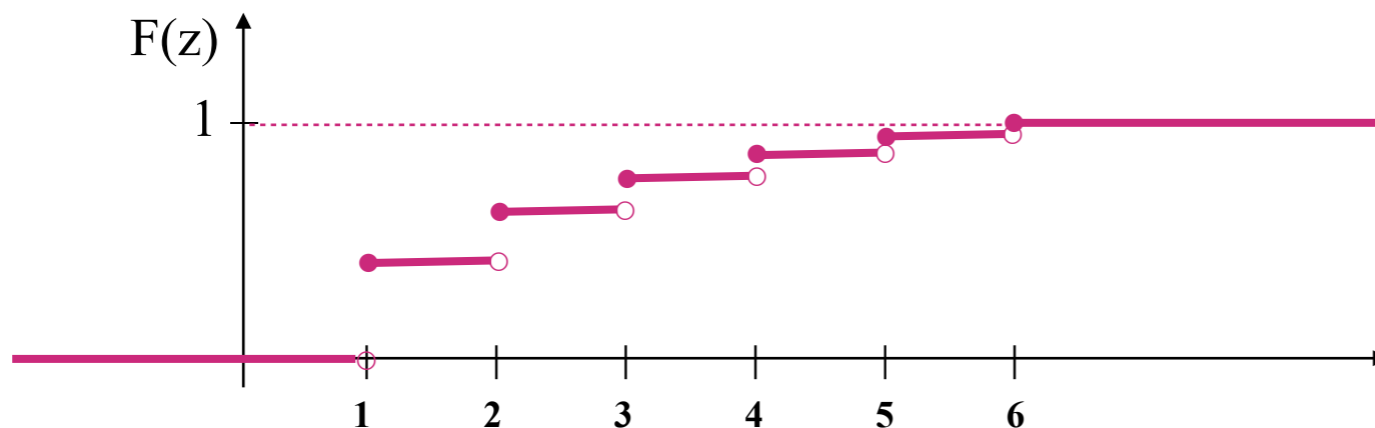
- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

$$\begin{aligned} P(X=1) &= 32/55 \\ P(X=2) &= 16/55 \\ P(X=3) &= 8/55 \\ P(X=4) &= 4/55 \\ P(X=5) &= 2/55 \\ P(X=6) &= 1/55 \\ \hline &1 \end{aligned}$$

rozdělení
pravděpodobnosti

Distribuční funkce: $F_X(z) = P(X \leq z), \quad -\infty < z < +\infty$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

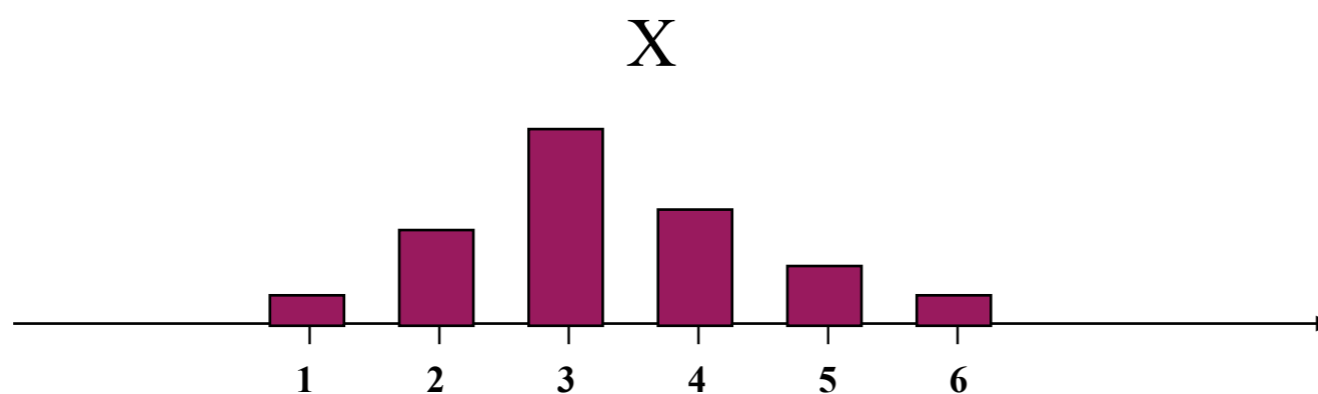
Pro distribuční funkci platí:

1) je neklesající $x \leq y \Rightarrow \{X \leq x\} \subset \{X \leq y\} \Rightarrow P(X \leq x) \leq P(X \leq y) \Rightarrow F(x) \leq F(y)$.

2) $\lim_{x \rightarrow -\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow -\infty} P(X \leq x) = 0$; $\lim_{x \rightarrow +\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow +\infty} P(X \leq x) = 1$

3) $F(x)$ je zprava spojitá $\lim_{x \rightarrow x_0+} F(x) = F(x_0)$

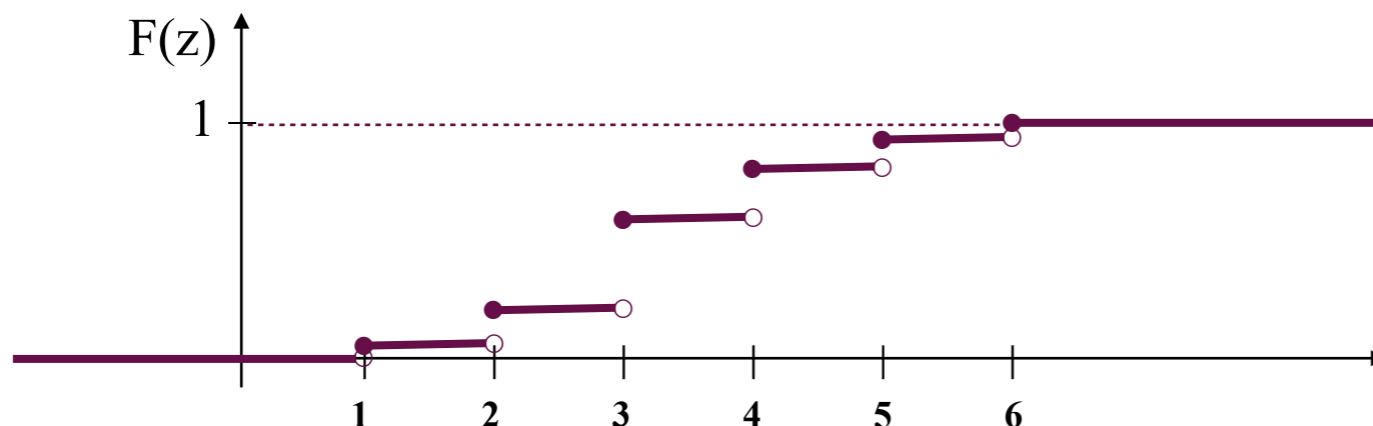
- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

$$\begin{aligned} P(X=1) &= 1/20 \\ P(X=2) &= 1/6 \\ P(X=3) &= 1/3 \\ P(X=4) &= 1/4 \\ P(X=5) &= 2/15 \\ P(X=6) &= 1/15 \\ &\hline &1 \end{aligned}$$

rozdělení
pravděpodobnosti

Distribuční funkce: $F_X(z) = P(X \leq z), \quad -\infty < z < +\infty$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

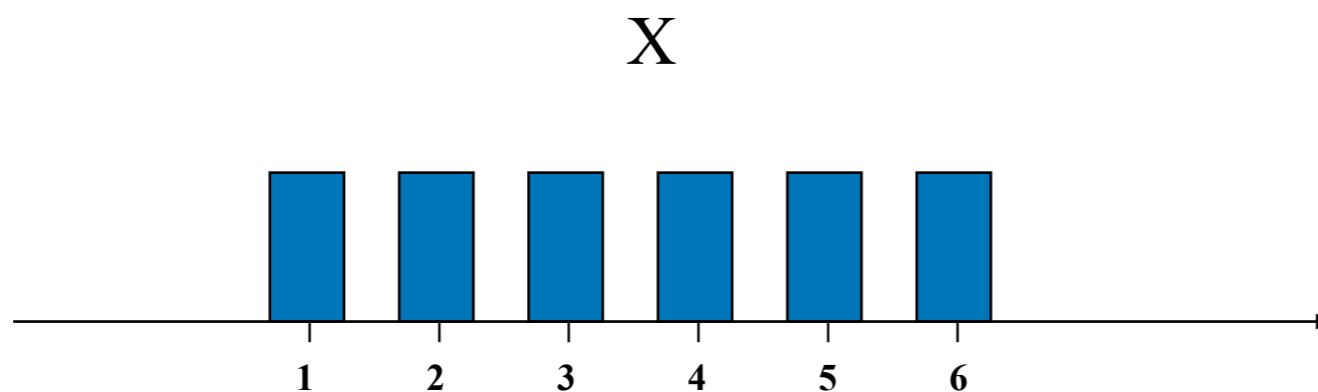
Pro distribuční funkci platí:

1) je neklesající $x \leq y \Rightarrow \{X \leq x\} \subset \{X \leq y\} \Rightarrow P(X \leq x) \leq P(X \leq y) \Rightarrow F(x) \leq F(y)$.

2) $\lim_{x \rightarrow -\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow -\infty} P(X \leq x) = 0$; $\lim_{x \rightarrow +\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow +\infty} P(X \leq x) = 1$

3) $F(x)$ je zprava spojitá $\lim_{x \rightarrow x_0+} F(x) = F(x_0)$

- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

$$P(X=1) = 1/6$$

$$P(X=2) = 1/6$$

$$P(X=3) = 1/6$$

$$P(X=4) = 1/6$$

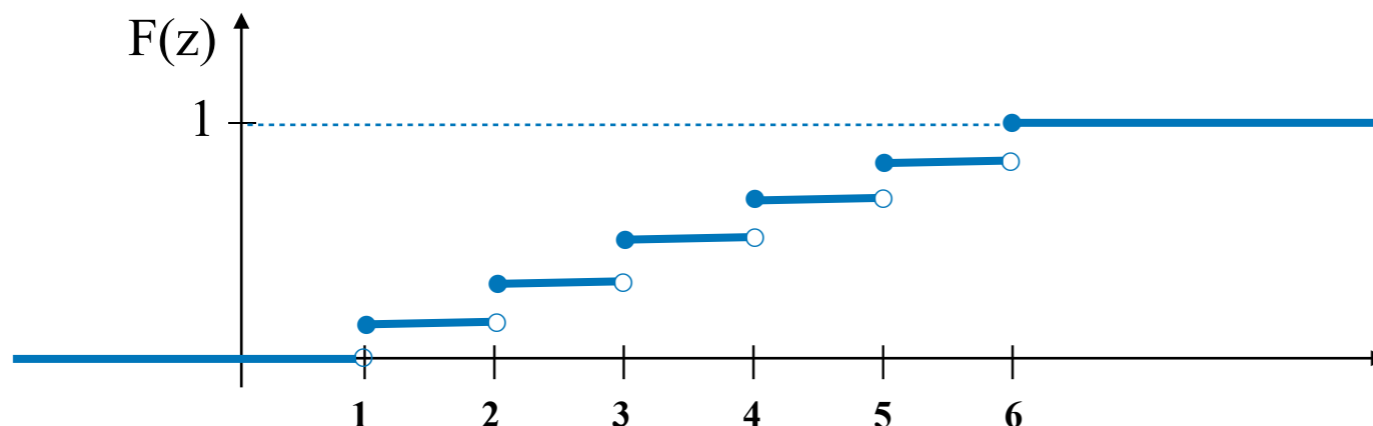
$$P(X=5) = 1/6$$

$$P(X=6) = 1/6$$

1

rozdělení
pravděpodobnosti

Distribuční funkce: $F_X(z) = P(X \leq z), \quad -\infty < z < +\infty$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

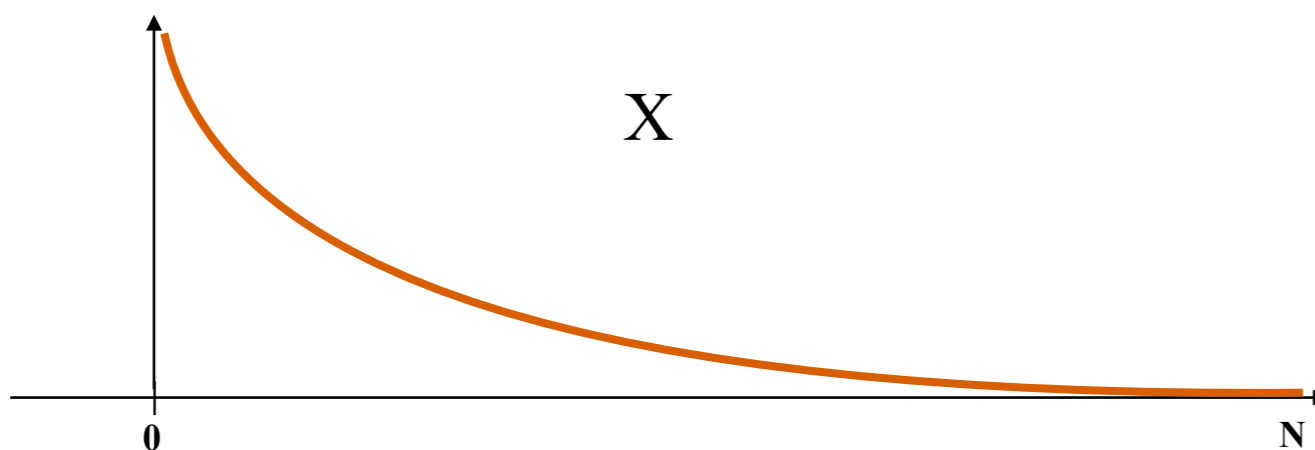
Pro distribuční funkci platí:

1) je neklesající $x \leq y \Rightarrow \{X \leq x\} \subset \{X \leq y\} \Rightarrow P(X \leq x) \leq P(X \leq y) \Rightarrow F(x) \leq F(y)$.

2) $\lim_{x \rightarrow -\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow -\infty} P(X \leq x) = 0$; $\lim_{x \rightarrow +\infty} F(x) = \lim_{x \rightarrow +\infty} P(X \leq x) = 1$

3) $F(x)$ je zprava spojitá $\lim_{x \rightarrow x_0+} F(x) = F(x_0)$

- Diskrétní náhodná veličina, pravděpodobnostní funkce

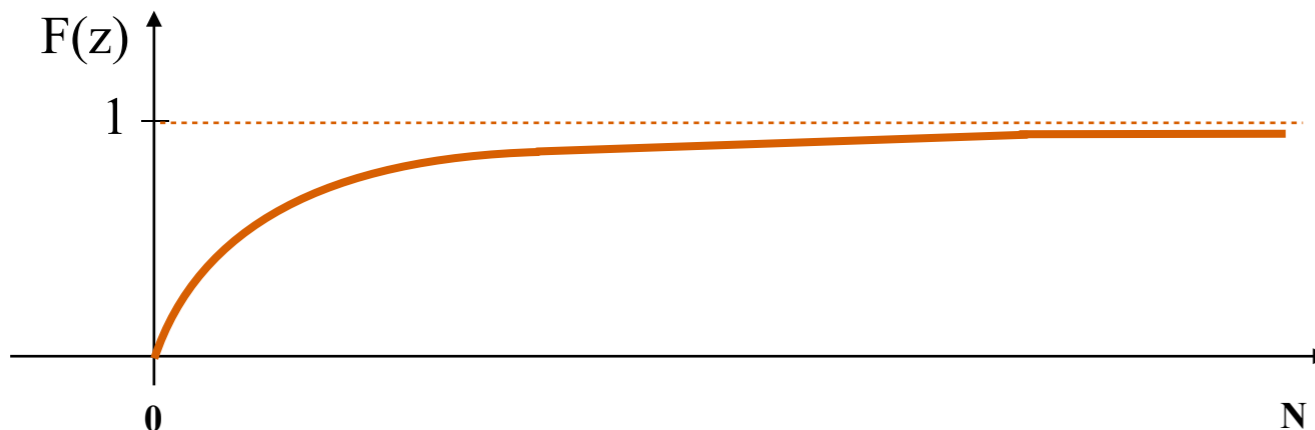

$$P(X = k) = p(1-p)^{k-1}$$

$$\sum_{k=1}^{\infty} P(X = k) = 1$$

rozdělení
pravděpodobnosti

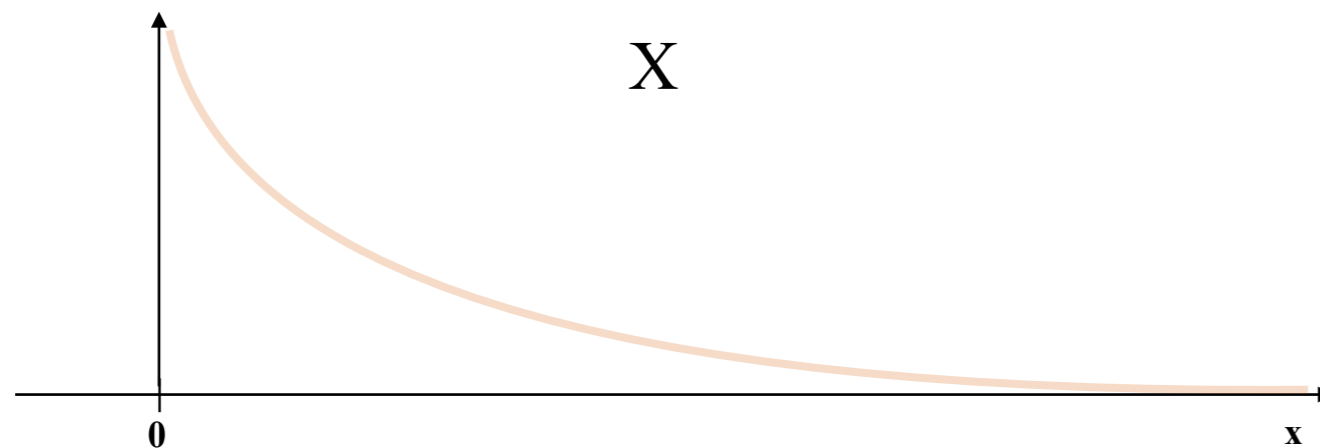
Distribuční funkce: $F_X(z) = P(X \leq z), \quad -\infty < z < +\infty$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

$$P(X=x)=0$$

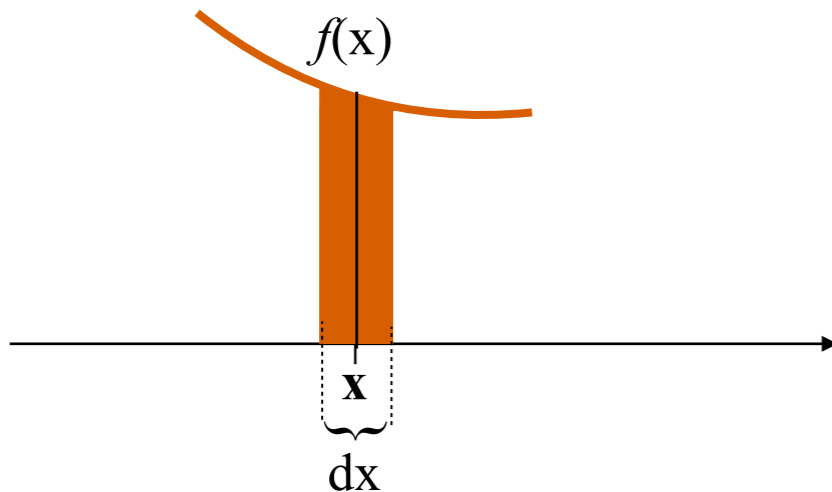
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

$$P(X=x)=0$$

hustota pravděpodobnosti: spojitá nezáporná funkce $f(x)$

$$P(X \in \langle x - dx ; x + dx \rangle) = f(x)dx$$

rozdělení
pravděpodobnosti

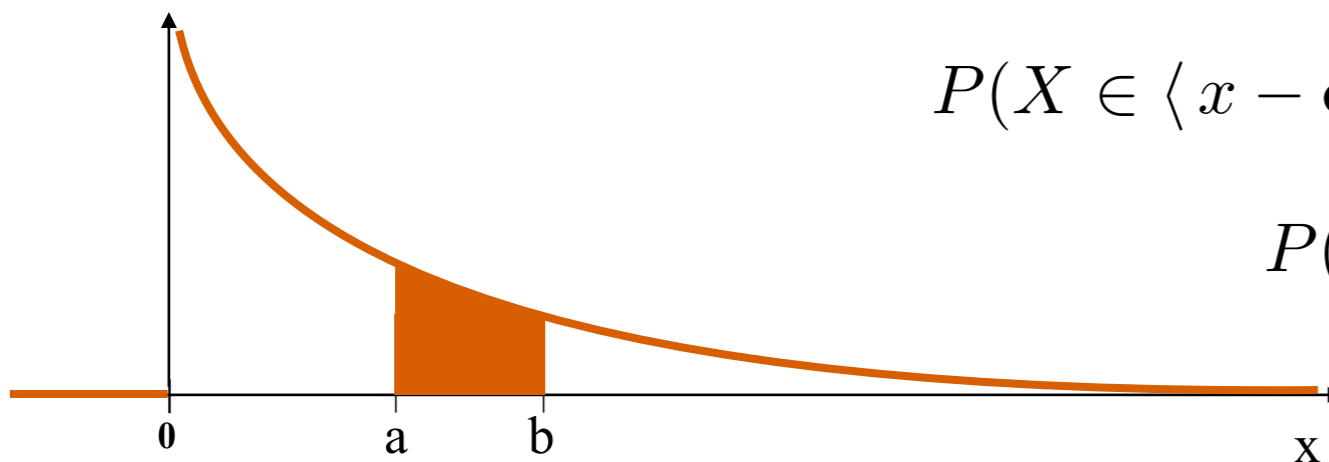

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

$$P(X=x)=0$$

hustota pravděpodobnosti: spojitá nezáporná funkce $f(x)$

$$P(X \in \langle x - dx ; x + dx \rangle) = f(x)dx$$

$$P(X \in \langle a ; b \rangle) = \int_a^b f(x)dx$$

$$\int_{x=-\infty}^{\infty} f(x)dx = 1$$

rozdělení
pravděpodobnosti

Distribuční funkce:

$$F_X(x) = P(X \leq x), \quad -\infty < x < +\infty$$

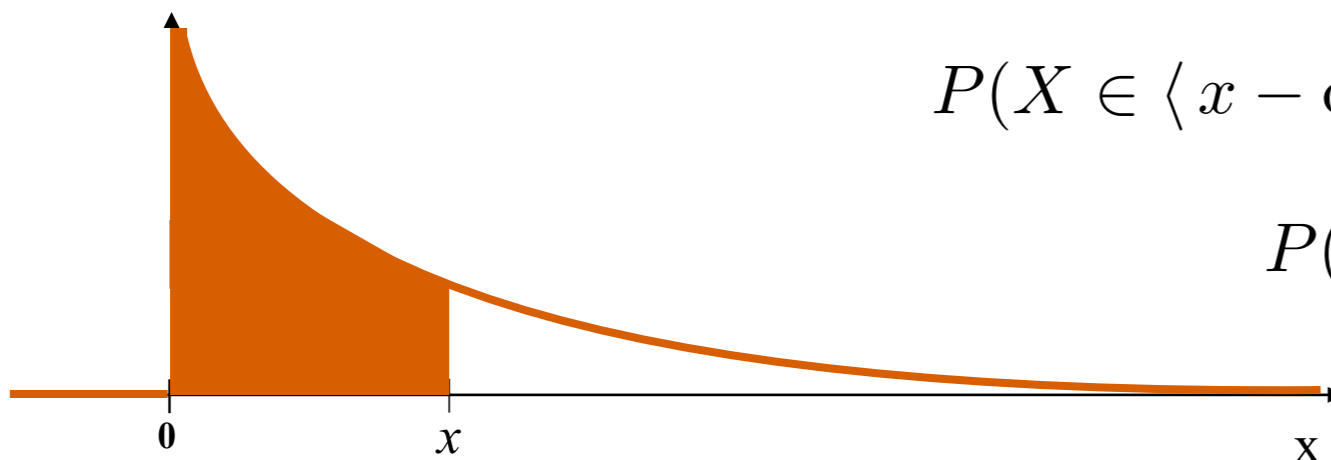
$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z)dz$$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

$$P(X=x)=0$$

hustota pravděpodobnosti: spojitá nezáporná funkce $f(x)$

$$P(X \in \langle x - dx ; x + dx \rangle) = f(x)dx$$

$$P(X \in \langle a ; b \rangle) = \int_a^b f(x)dx$$

$$\int_{x=-\infty}^{\infty} f(x)dx = 1$$

rozdělení
pravděpodobnosti

Distribuční funkce:

$$F_X(x) = P(X \leq x), \quad -\infty < x < +\infty$$

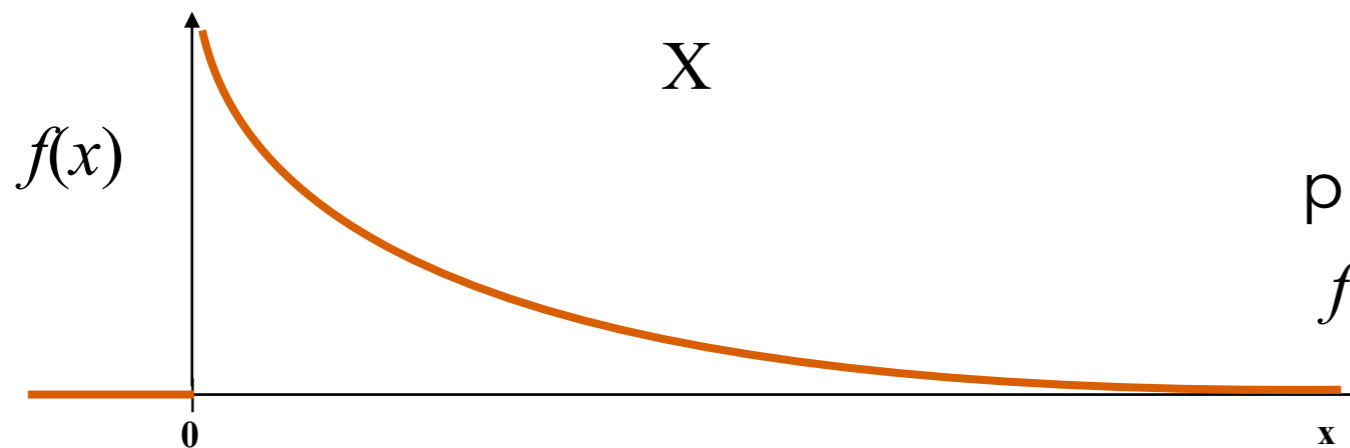
$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z)dz$$

$$f(x) = \frac{dF_X}{dx}$$

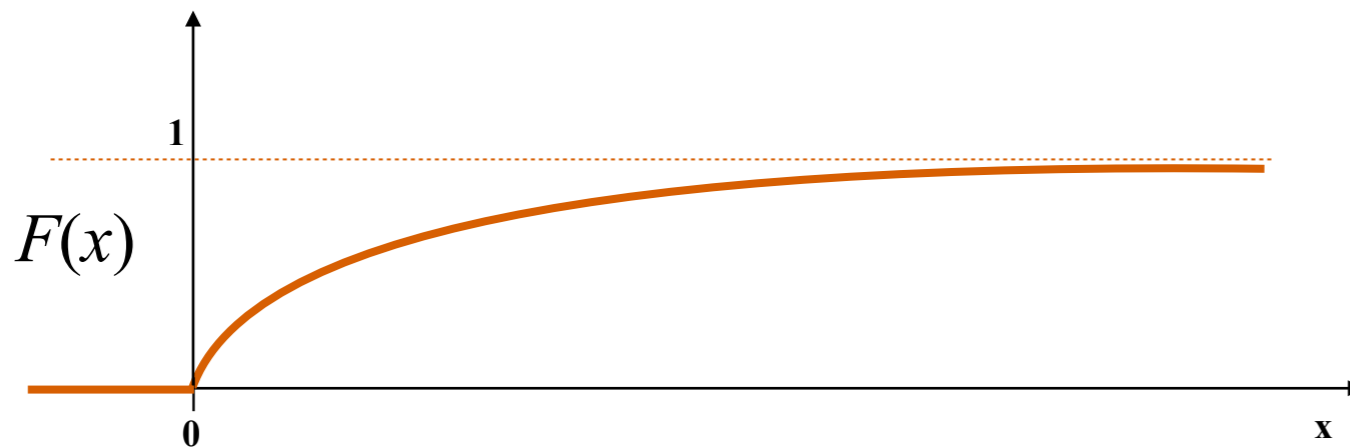
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

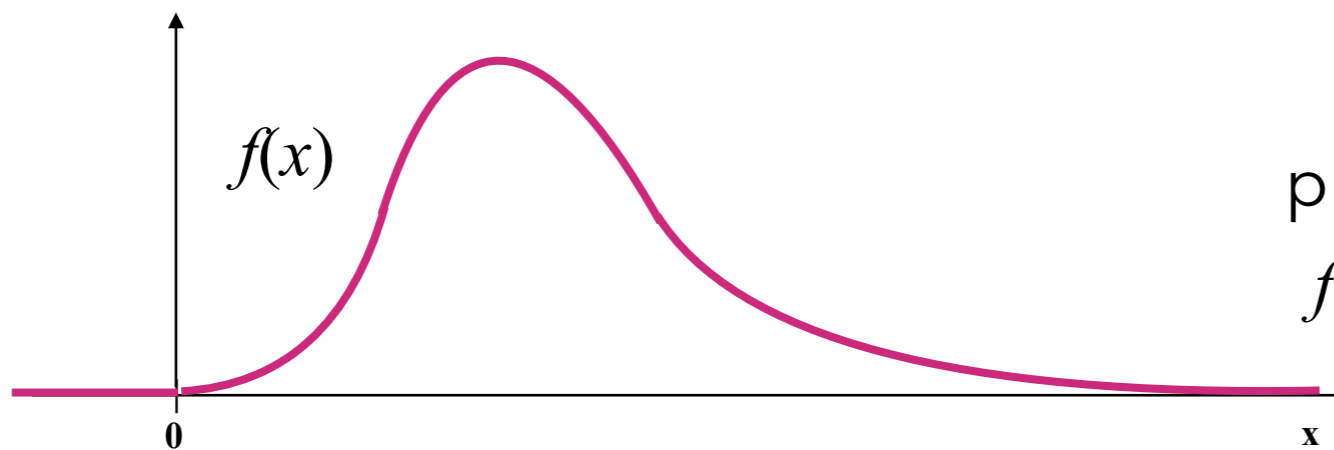

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

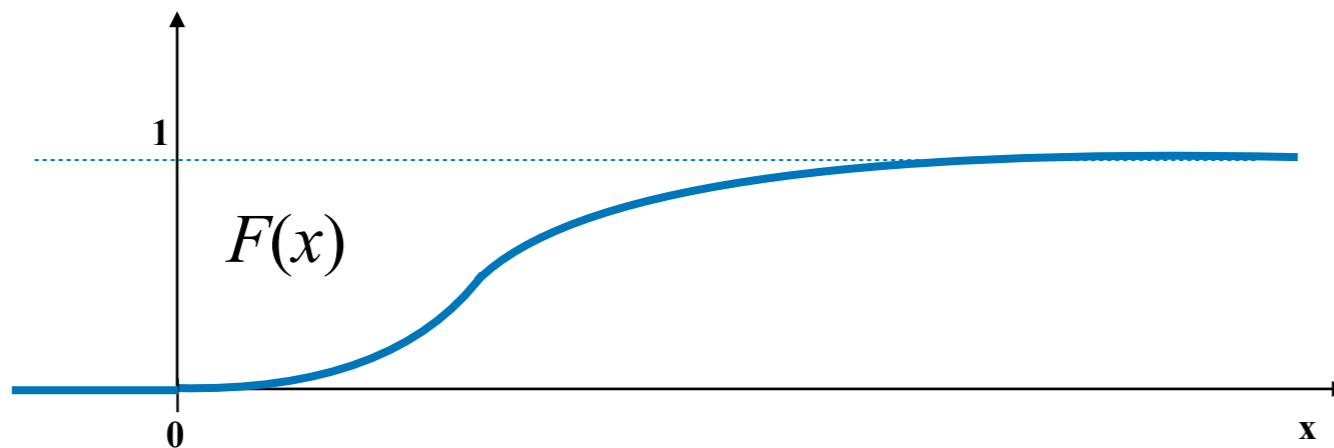
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

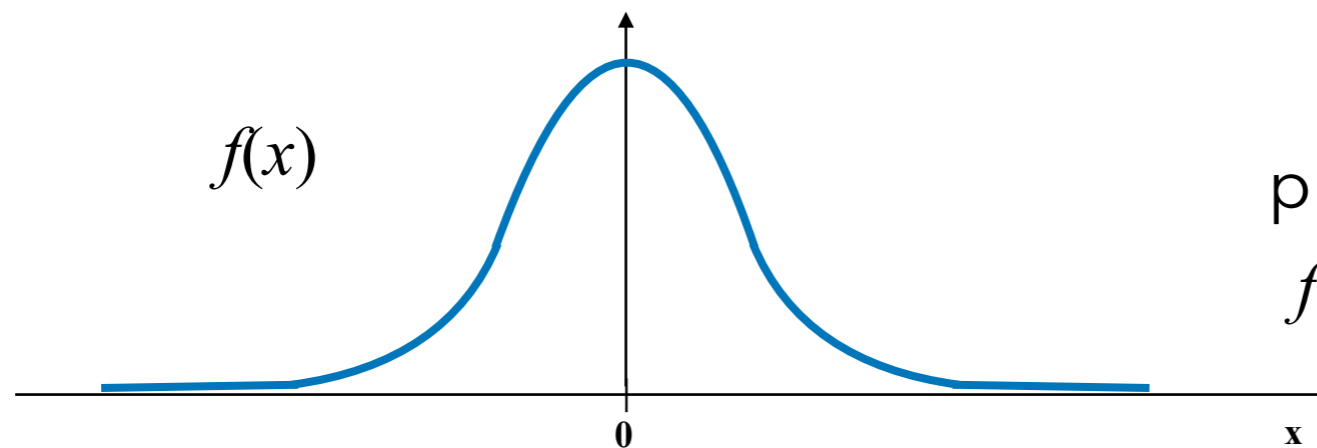

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

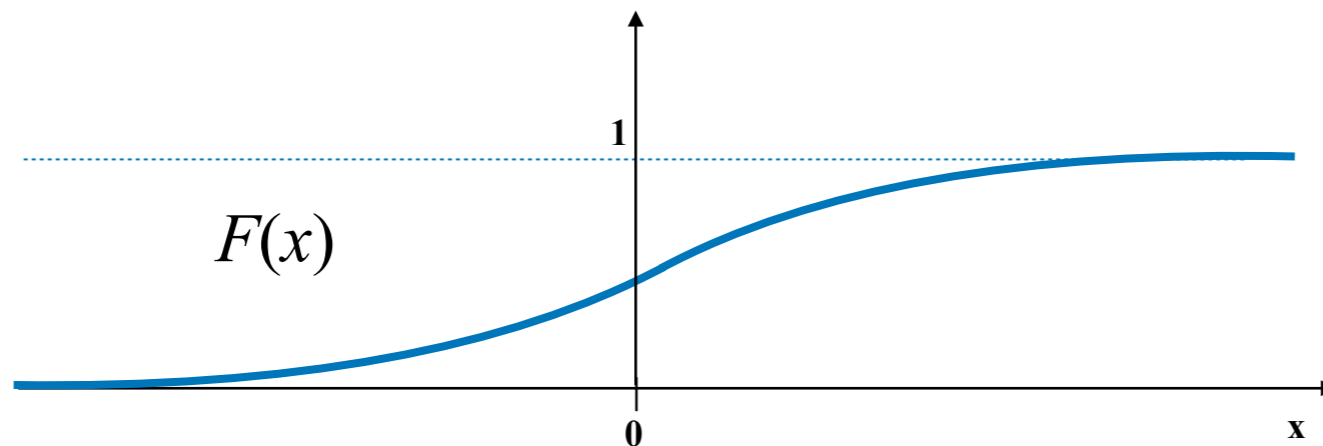
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

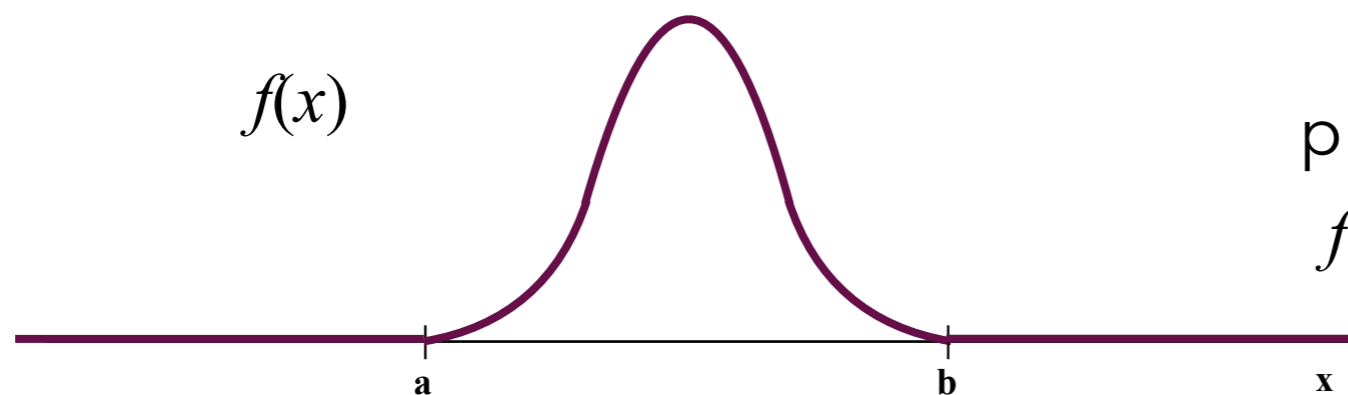

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

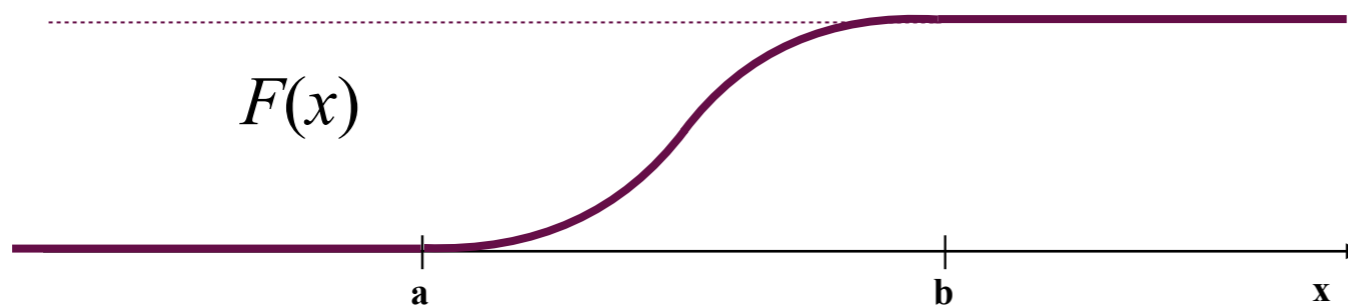
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

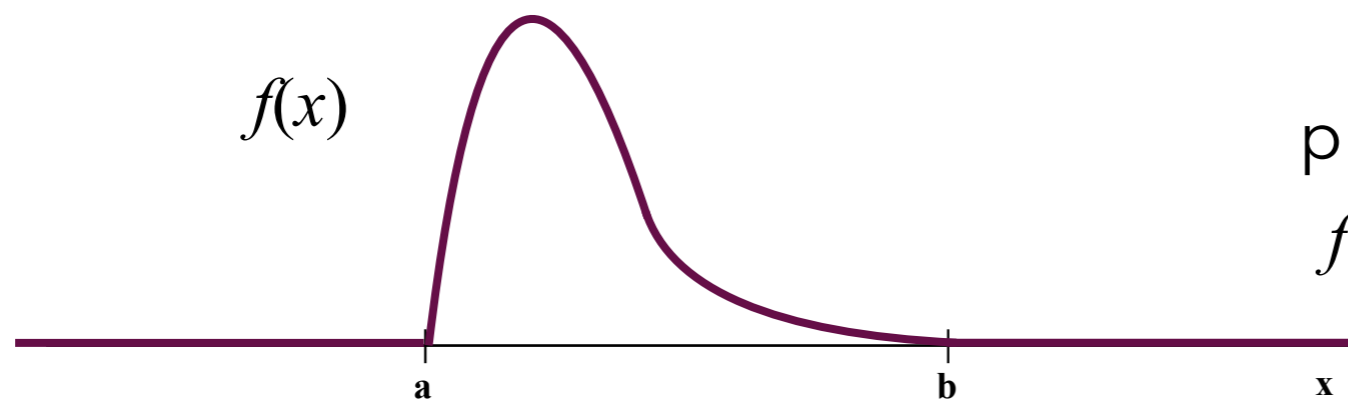

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

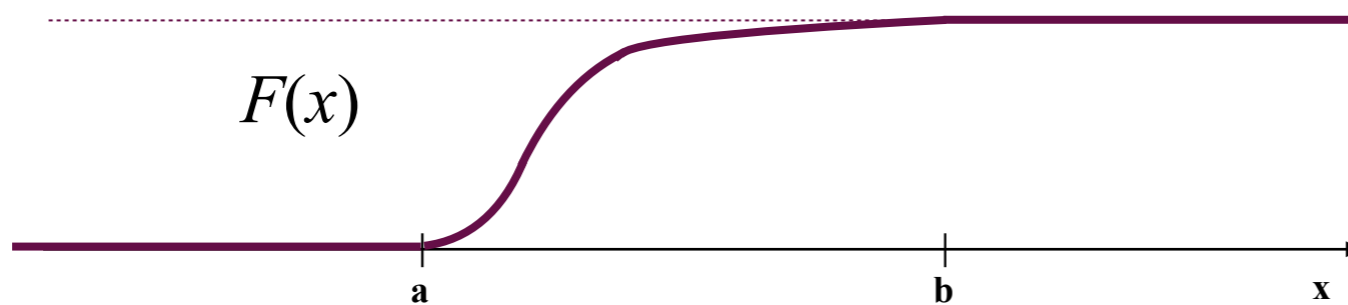
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

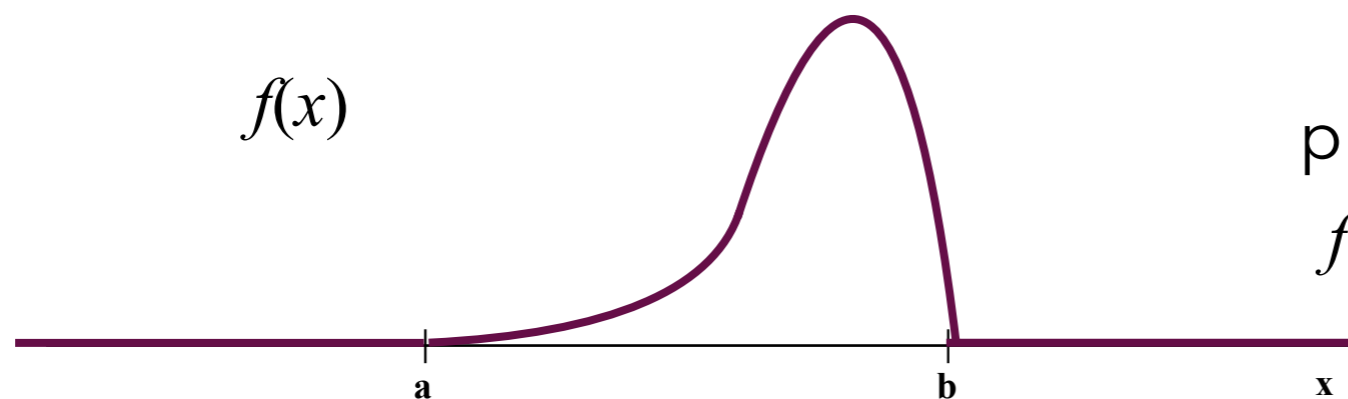

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

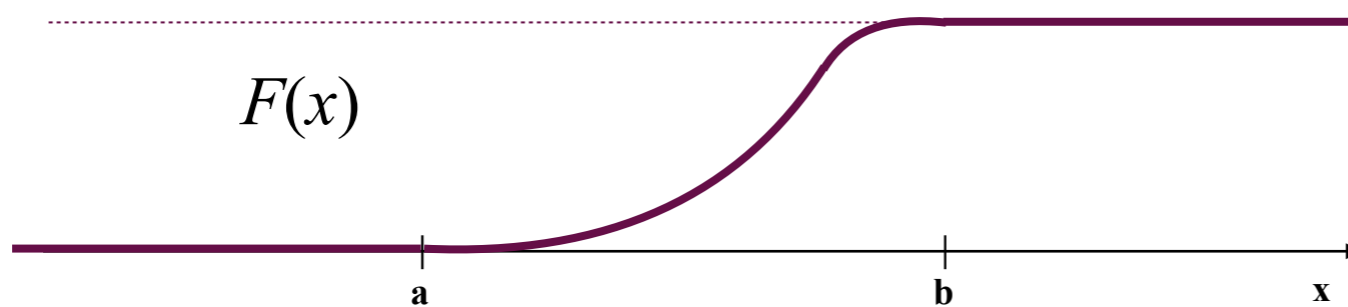
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

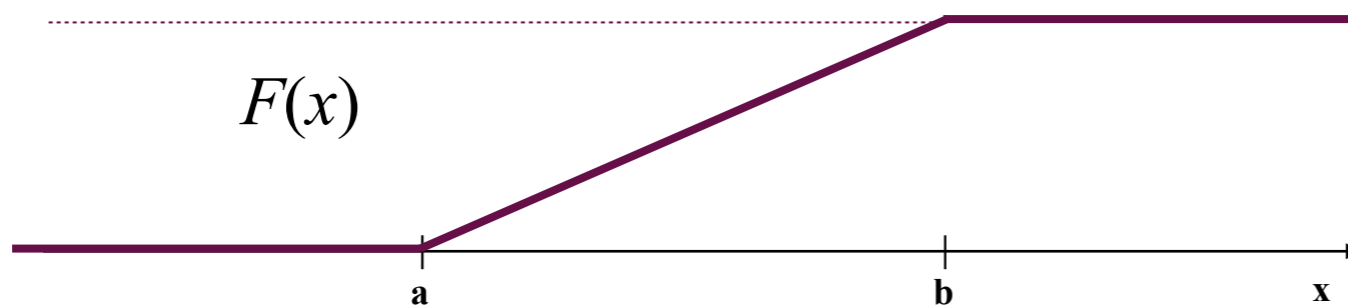
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

rozdělení
pravděpodobnosti

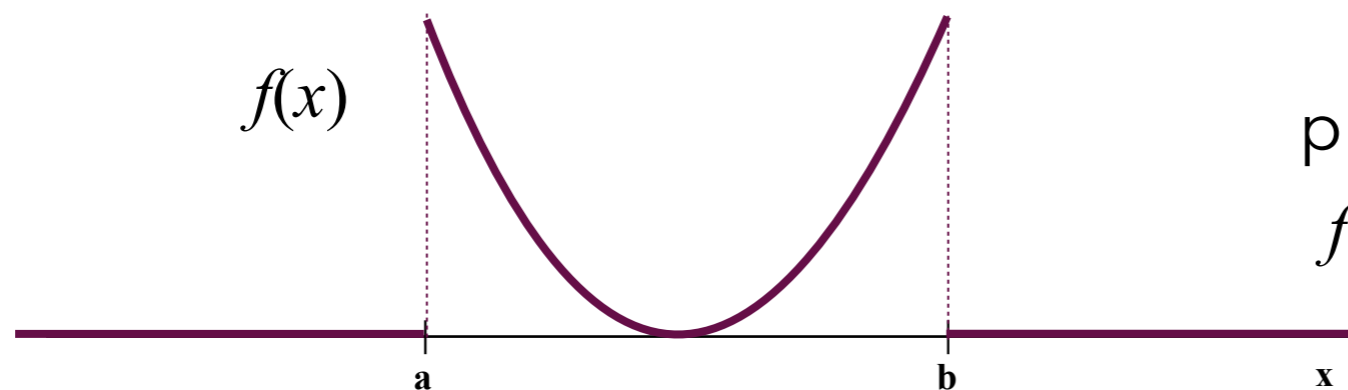

$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

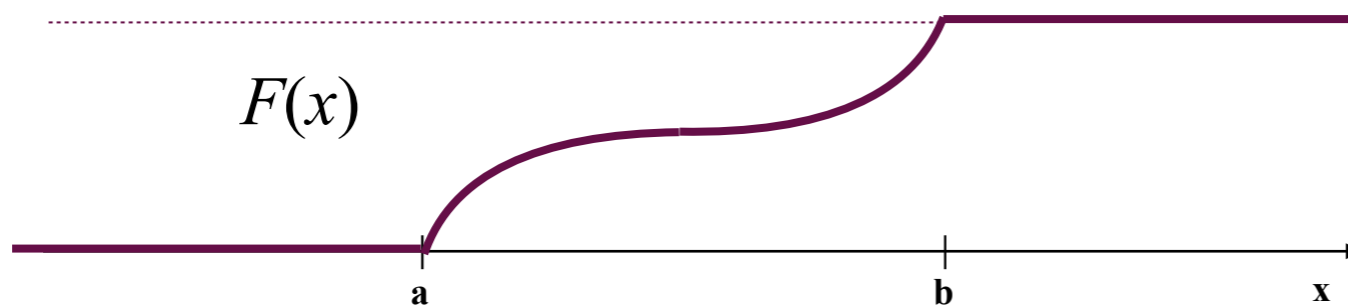
Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny

- Spojitá náhodná veličina, funkce hustoty

hustota
pravděpodobnosti
 $f(x), -\infty < x < +\infty$

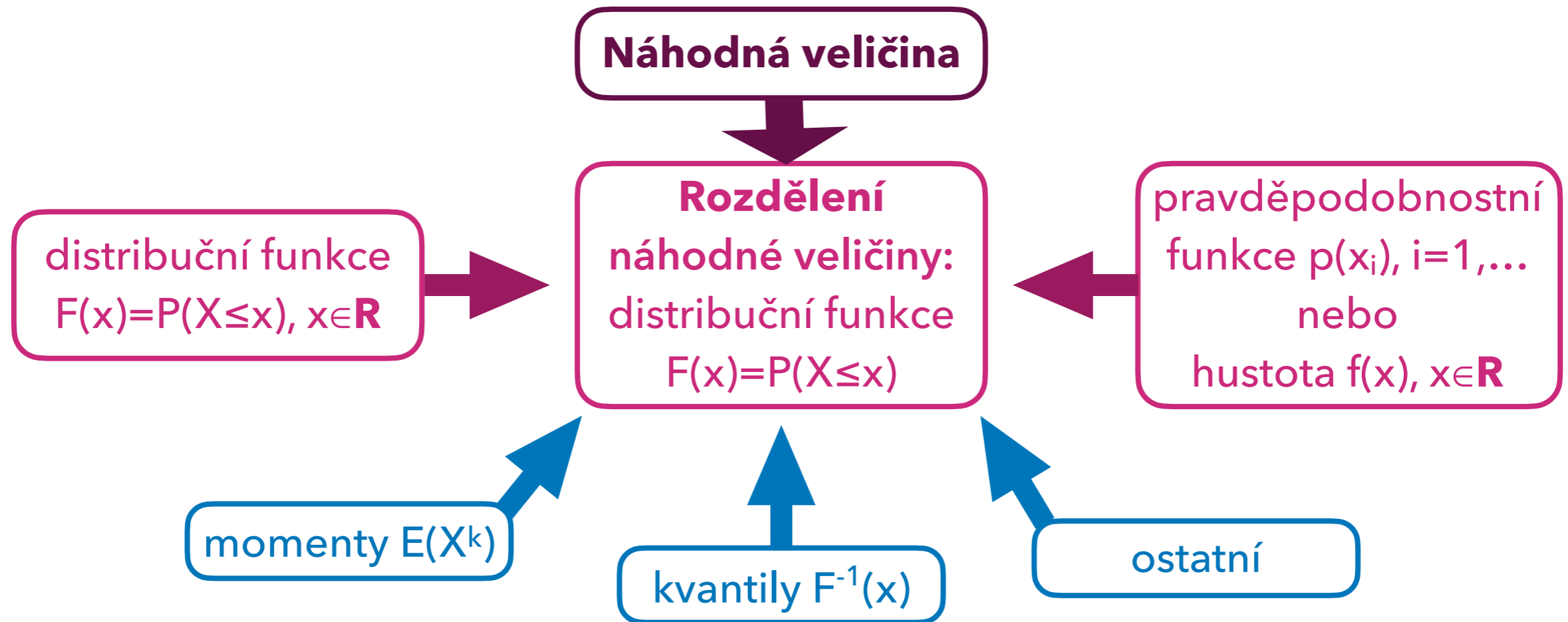
rozdělení
pravděpodobnosti

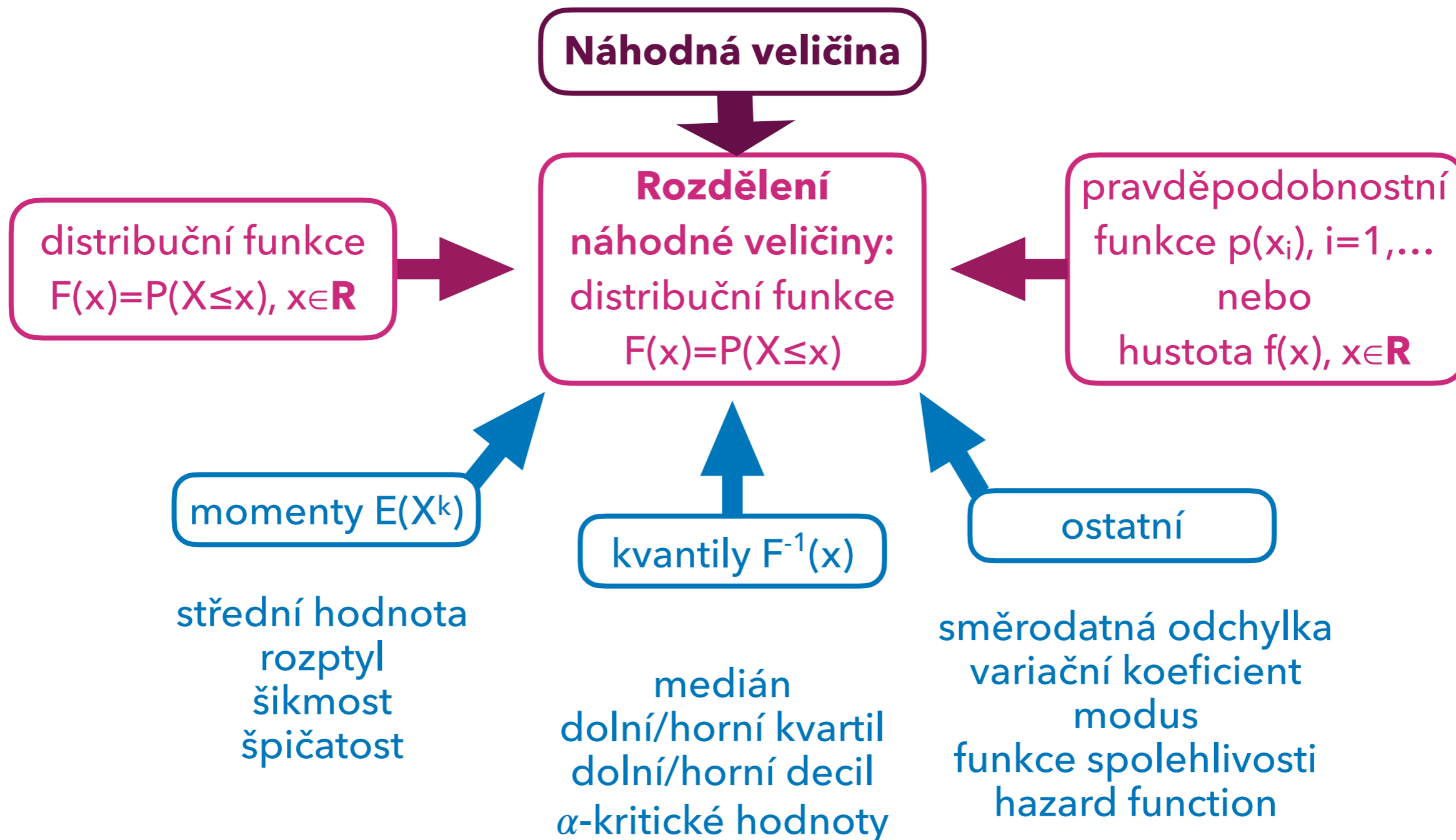
$$F_X(x) = \int_{x=-\infty}^x f(z) dz$$

Charakteristiky náhodné veličiny

Charakteristiky náhodné veličiny

Charakteristiky náhodné veličiny - Momenty

Střední hodnota: $E(X) = \int_{-\infty}^{+\infty} x dF(x)$

a) v případě diskrétní náhodné veličiny $E(X) = \sum_{i=1}^{\infty} x_i p_i$

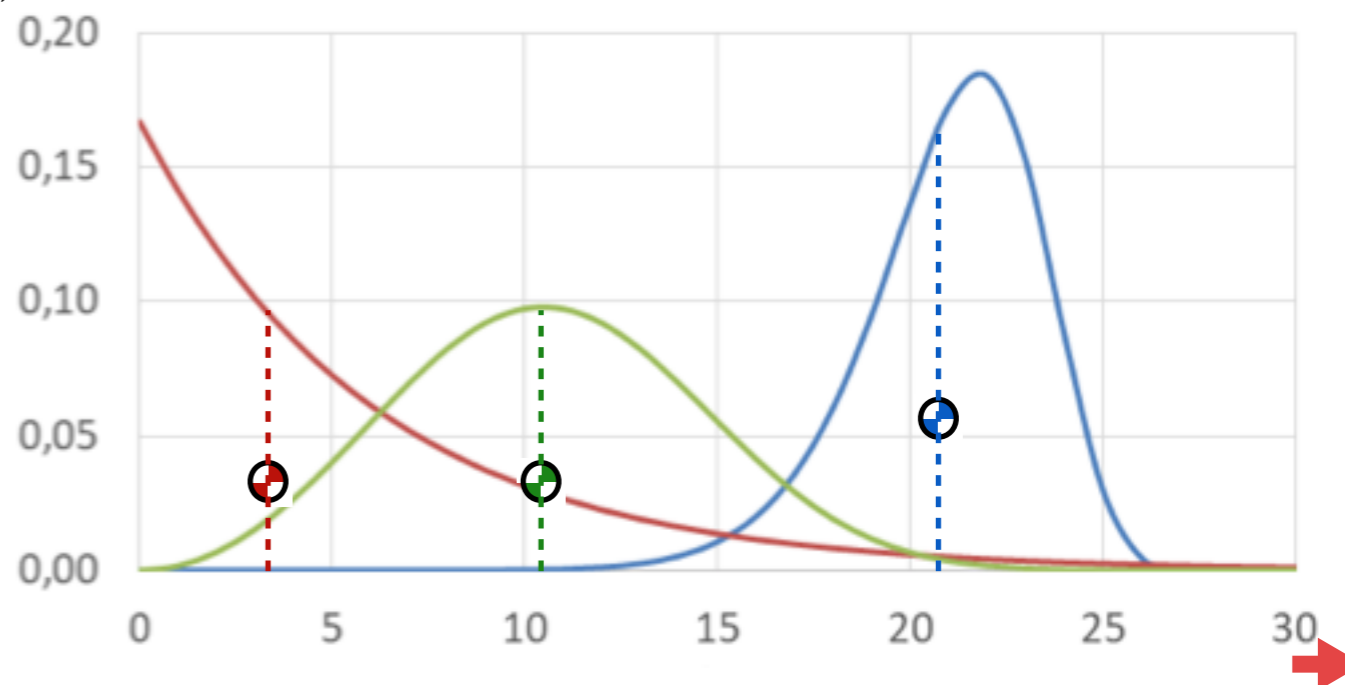
b) v případě spojité náhodné veličiny $E(X) = \int_{-\infty}^{\infty} x f(x) dx$

Střední hodnota je lineární funkcionál:

je aditivní: $E(X + Y) = E(X) + E(Y)$

a je homogenní: $E(kX) = kE(X)$, $k \in \mathbf{R}$

Střední hodnota tvoří jakési
“těžiště rozdělení” náhodné veličiny:

Charakteristiky náhodné veličiny - Momenty

Obecné momenty: $\mu_k(X) = E(X^k) = \int_{-\infty}^{+\infty} x^k dF(x)$

$$\mu_k(X) = \sum_{i=1}^{\infty} x_i p_i \quad \text{v diskrétním případě (pro d.n.v.)}$$

$$\mu_k(X) = \int_{-\infty}^{+\infty} x^k f(x) dx \quad \text{ve spojitém případě (pro s.n.v.)}$$

Momentová vytvořující funkce: $M_X(t) = E(e^{tX}), \quad t \in \mathbf{R}$

$$M_X(t) = \sum_{i=1}^{\infty} e^{tx_i} p_i \quad \text{pro d.n.v.}, \quad M_X(t) = \int_{-\infty}^{+\infty} e^{tx} f(x) dx \quad \text{pro s.n.v.}$$

$$M_X(t) = 1 + tE(X) + \frac{t^2}{2!} \mu_2 + \frac{t^3}{3!} \mu_3 + \dots + \frac{t^n}{n!} \mu_n + \dots$$

Platí například: 1) $\mu_1(X) = E(X) = \mu$ 2) $\mu_k = \frac{d^k M_X}{dt^k}(0)$

$$3) \quad S_n = \sum_{i=1}^n a_i X_i \Rightarrow M_{S_n}(t) = \prod_{i=1}^n M_{x_i}(a_i t)$$

Charakteristiky náhodné veličiny - Momenty

Centrální momenty: $X_C = X - E(X) = X - \mu$ centrovaná náhodná veličina

$$\nu_k(X) = E(X_C^k) = E(X - \mu)^k = \int_{-\infty}^{+\infty} (x - \mu)^k dF(x)$$

Je zřejmé:

$$1) \quad \nu_1(X) = E(X_C) = E(X - \mu) = E(X) - \mu = E(X) - E(X) = 0$$

$$\begin{aligned} 2) \quad \nu_2(X) &= E(X - \mu)^2 = E(X^2 - 2\mu X + \mu^2) = E(X^2) - 2\mu E(X) + \mu^2 \\ &= E(X^2) - 2(E(X))^2 + (E(X))^2 = E(X^2) - (E(X))^2 \\ &= \mu_2(X) - (\mu_1(X))^2 \end{aligned}$$

$$3) \quad \nu_k(X) = E(X - \mu)^k = E\left(\sum_{i=0}^k \binom{k}{i} X^{k-i} \mu^i\right) = \sum_{i=0}^k \binom{k}{i} \mu_{k-i} \mu_1^i$$

Charakteristiky náhodné veličiny - Momenty

Centrální momenty: $X_C = X - E(X) = X - \mu$ centrovaná náhodná veličina

$$\nu_k(X) = E(X_C^k) = E(X - \mu)^k = \int_{-\infty}^{+\infty} (x - \mu)^k dF(x)$$

- druhý centrální moment = rozptyl :
(míra variability)

$$Var(X) = E(X - EX)^2 = \mu_2 - \mu_1^2$$

- odvozenou charakteristikou je směrodatná odchylka:

$$\sigma(X) = \sqrt{Var(X)} = \sqrt{E(X - \mu)^2} = \sqrt{\nu_2}$$

- další odvozenou charakteristikou je variační koeficient:

$$V = \frac{\sigma(X)}{E(X)} = \frac{\sqrt{(\nu_2)}}{\mu_1}$$

- třetí centrální moment je mírou symetrie; koeficient šikmosti:

$$Skew(X) = \frac{E(X - EX)^3}{(Var(X))^{3/2}} = \frac{\nu_3}{\mu_2^{3/2}}$$

- čtvrtý centrální moment je mírou koncentrace; koeficient špičatosti:

$$Kurt(X) = \frac{E(X - EX)^4}{(Var(X))^2} = \frac{\nu_4}{\mu_2^2}$$

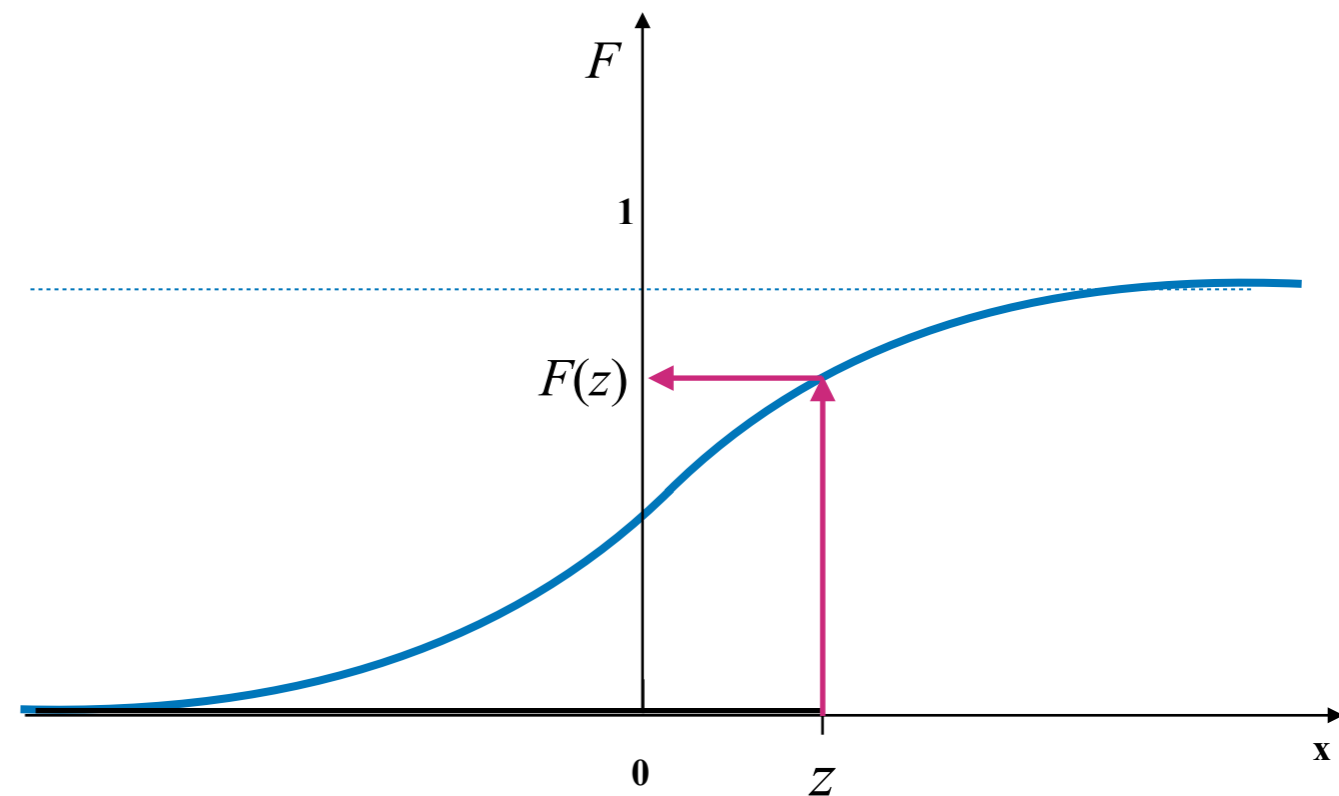

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Distribuční funkce:
S jakou pravděpodobností náhodná veličina nepřekročí hodnotu z ?

Příklad: Je-li X doba do poruchy součástky (lomu), potom distribuční funkce říká, s jakou pravděpodobností se součástka porouchá do doby z .

Často se však ptáme: Jakou hodnotu sledovaná náhodná veličina nepřekročí s danou pravděpodobností α ?

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Distribuční funkce:

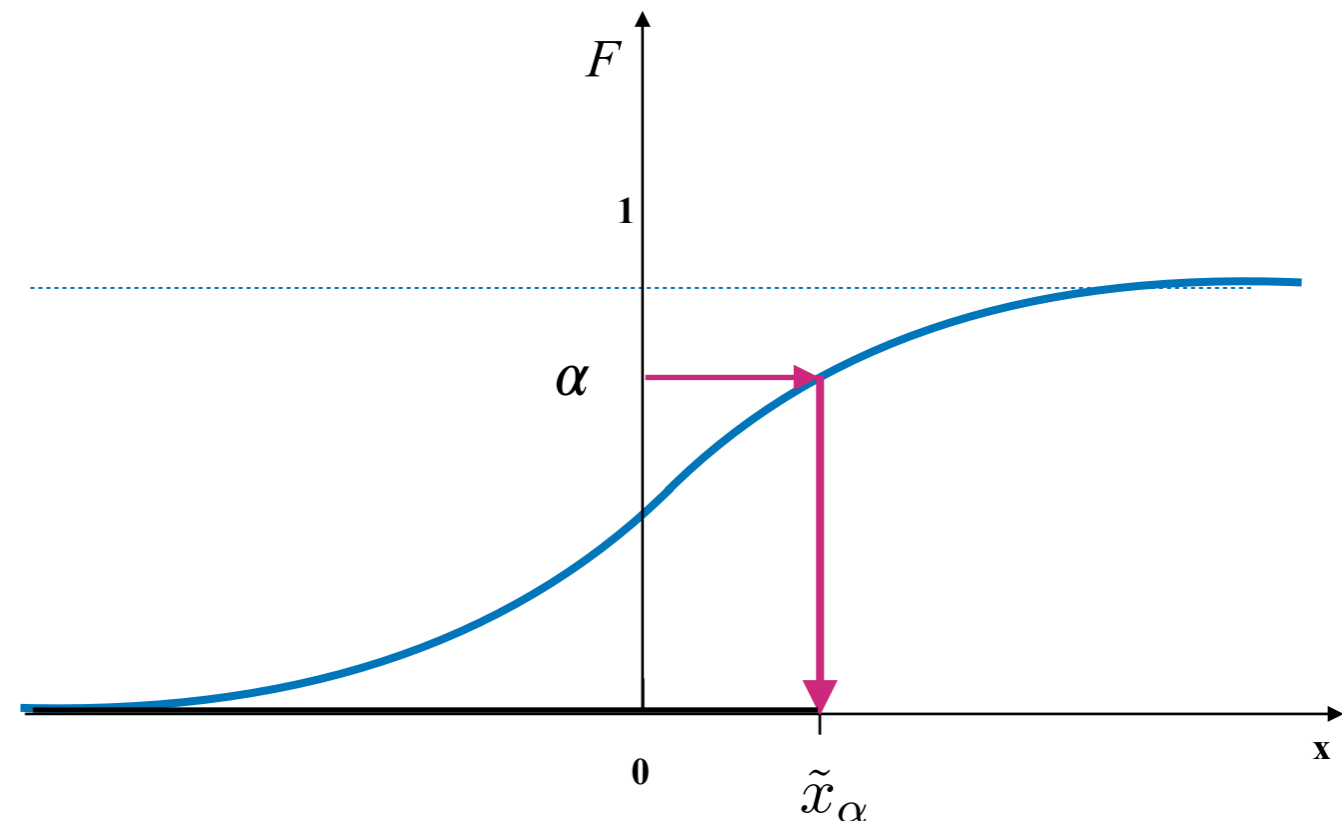
S jakou pravděpodobností náhodná veličina nepřekročí hodnotu z ?

Příklad: Je-li X doba do poruchy součástky (lomu), potom distribuční funkce říká, s jakou pravděpodobností se součástka porouchá do doby z .

Často se však ptáme: Jakou hodnotu sledovaná náhodná veličina nepřekročí s danou pravděpodobností α ?

Příklad: S pravděpodobností α dojde k poruše do doby \tilde{x}_α .

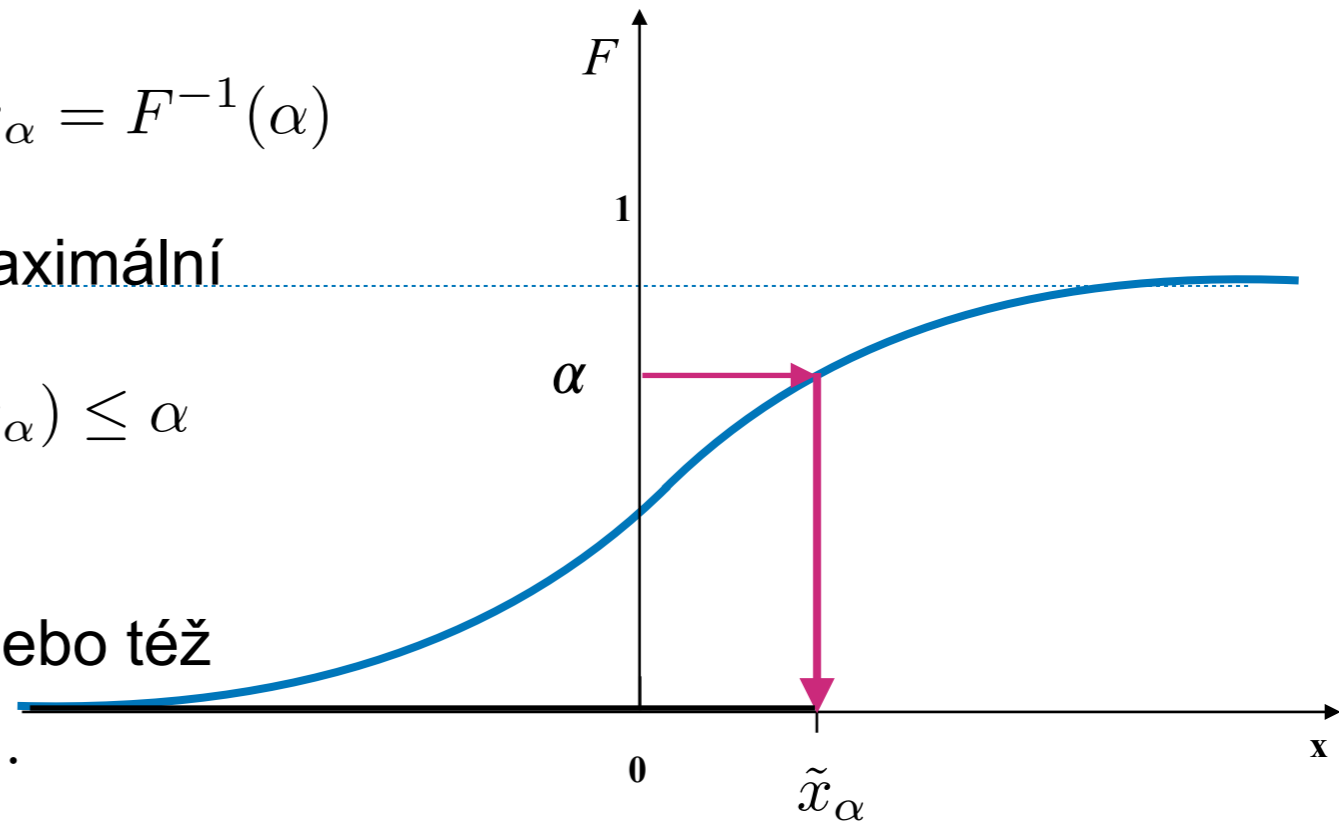
Naopak, s pravděpodobností $(1-\alpha)$ součástka (zařízení) vydrží bez poruchy (přežije) po dobu delší než \tilde{x}_α .

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Kvantilová funkce: $\tilde{x}_\alpha = F^{-1}(\alpha)$

- je-li $F(x)$ spojitá a prostá, potom je $\tilde{x}_\alpha = F^{-1}(\alpha)$
- v ostatních případech je to taková maximální hodnota \tilde{x}_α , pro kterou platí:
 $P(X \leq \tilde{x}_\alpha) \geq \alpha$ a zároveň $P(X < \tilde{x}_\alpha) \leq \alpha$
(tzv. pseudoinverze).
- hodnotu \tilde{x}_α nazýváme α -kvantilem nebo též $100\alpha\%$ -kvantilem náhodné veličiny X .

Často se však ptáme: Jakou hodnotu sledovaná náhodná veličina nepřekročí s danou pravděpodobností α ?

Příklad: S pravděpodobností α dojde k poruše do doby \tilde{x}_α .

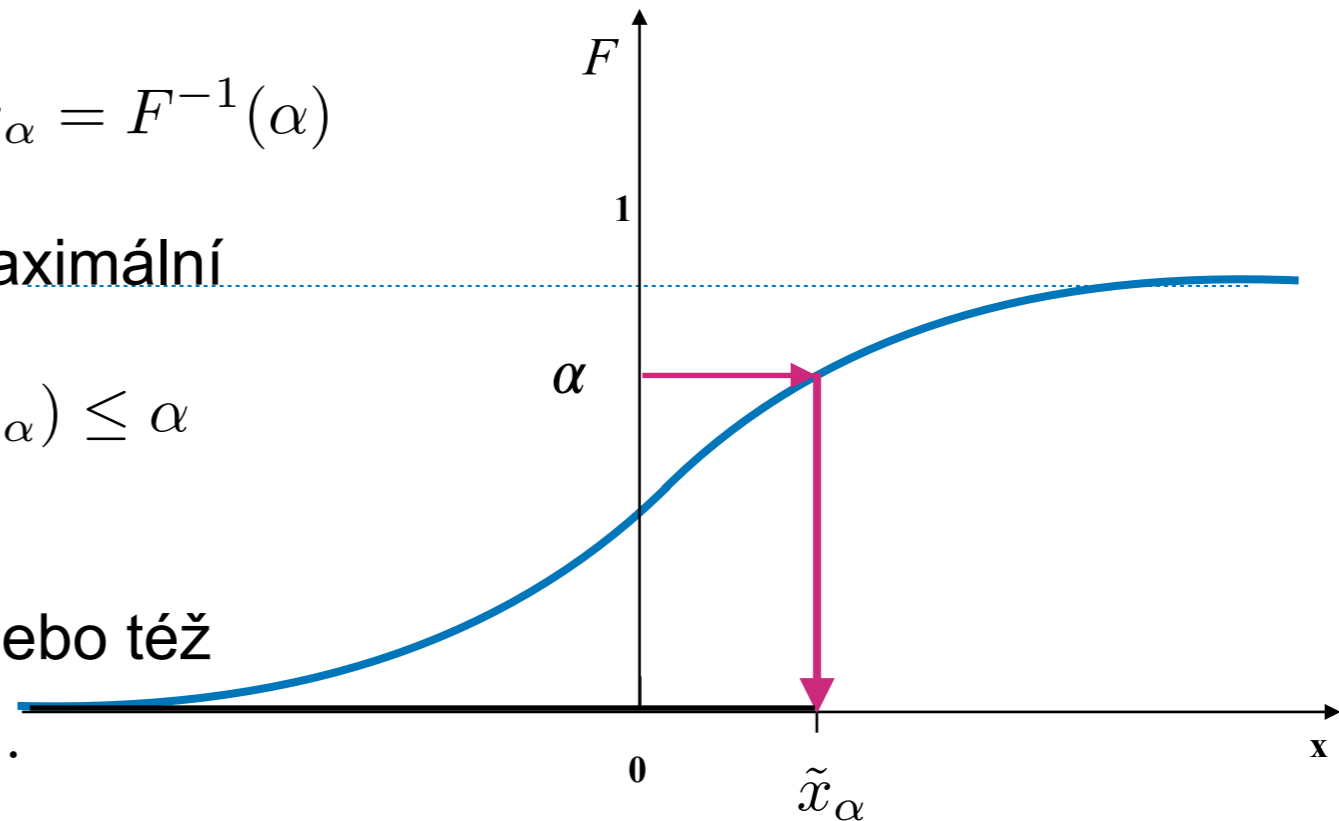
Naopak, s pravděpodobností $(1-\alpha)$ součástka (zařízení) vydrží bez poruchy (přežije) po dobu delší než \tilde{x}_α .

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Kvantilová funkce: $\tilde{x}_\alpha = F^{-1}(\alpha)$

- je-li $F(x)$ spojitá a prostá, potom je $\tilde{x}_\alpha = F^{-1}(\alpha)$
- v ostatních případech je to taková maximální hodnota \tilde{x}_α , pro kterou platí:
 $P(X \leq \tilde{x}_\alpha) \geq \alpha$ a zároveň $P(X < \tilde{x}_\alpha) \leq \alpha$
(tzv. pseudoinverze).
- hodnotu \tilde{x}_α nazýváme α -kvantilem nebo též $100\alpha\%$ -kvantilem náhodné veličiny X .

Často se ptáme také: V jakém intervalu lze očekávat hodnoty náhodné veličiny s předem danou pravděpodobností $1-p$?

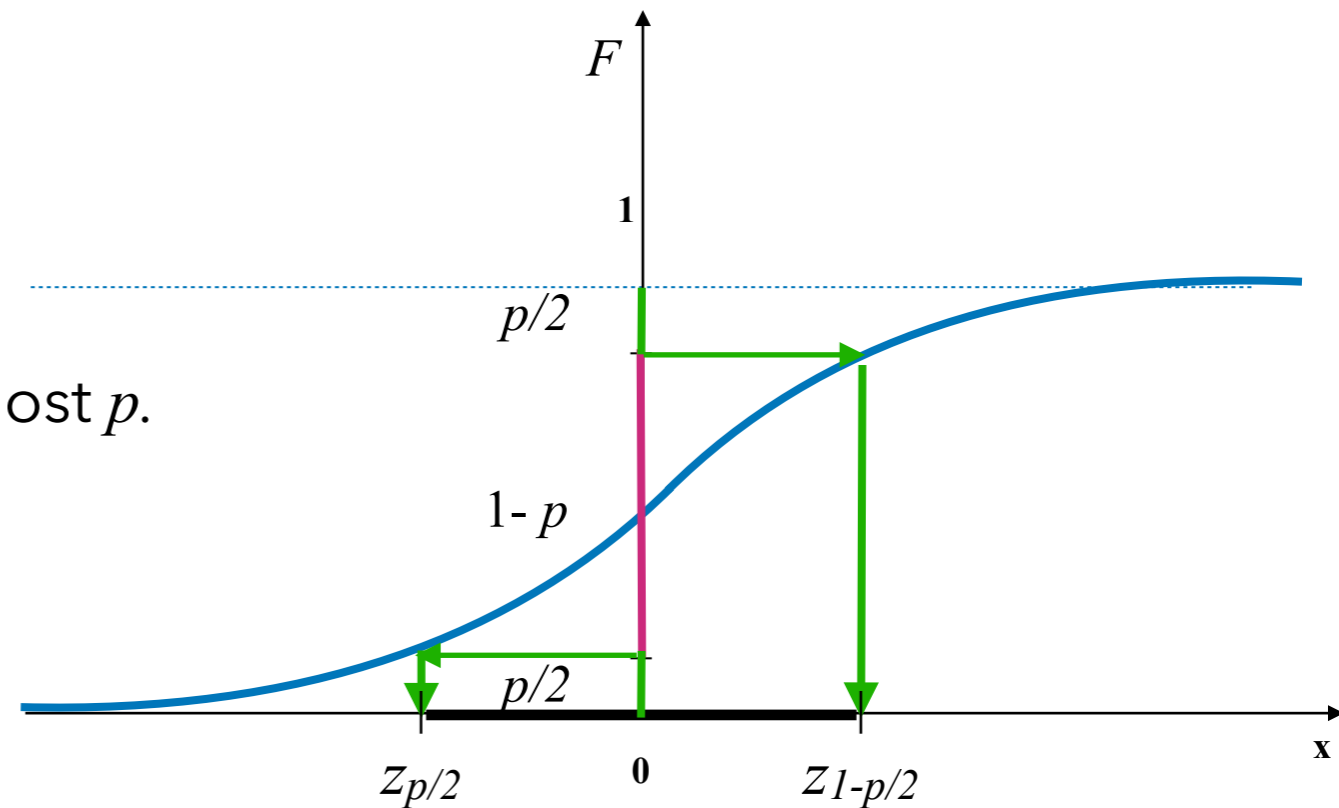
Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Obvykle postupujeme takto:

- 1) Vezmeme zbývající pravděpodobnost p .
- 2) Rozdělíme ji na dvě poloviny $p/2$:
- 3) Najdeme odpovídající kvantily

$z_{p/2}$ a $z_{1-p/2}$

- 4) Interval $\langle z_{p/2}; z_{1-p/2} \rangle$ je jedním z hledaných intervalů.

Často se ptáme také: V jakém intervalu lze očekávat hodnoty náhodné veličiny s předem danou pravděpodobností $1-p$?

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

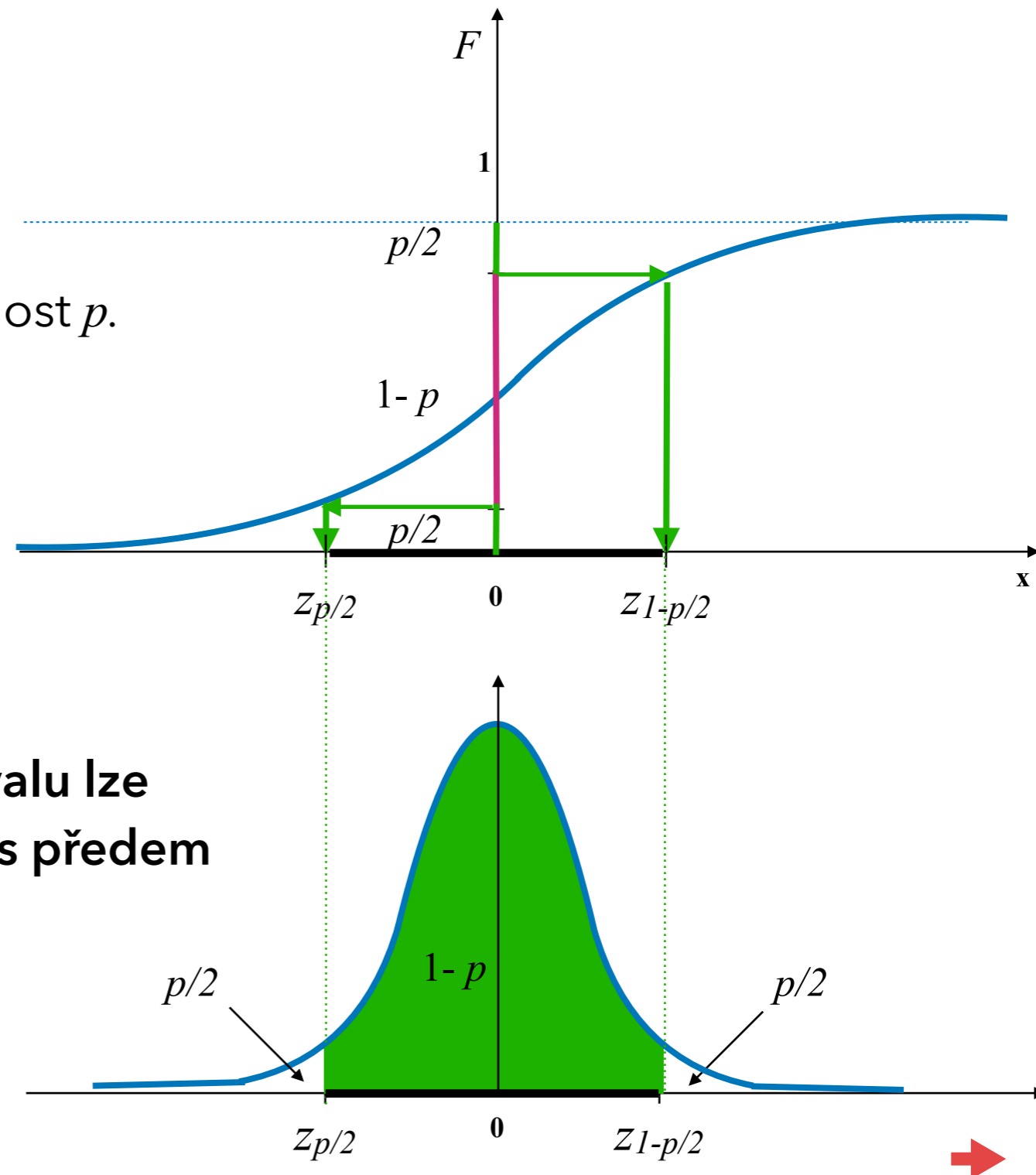
Obvykle postupujeme takto:

- 1) Vezmeme zbývající pravděpodobnost p .
- 2) Rozdělíme ji na dvě poloviny $p/2$:
- 3) Najdeme odpovídající kvantily

$z_{p/2}$ a $z_{1-p/2}$

- 4) Interval $\langle z_{p/2}; z_{1-p/2} \rangle$ je jedním z hledaných intervalů.

Často se ptáme také: V jakém intervalu lze očekávat hodnoty náhodné veličiny s předem danou pravděpodobností $1-p$?

Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

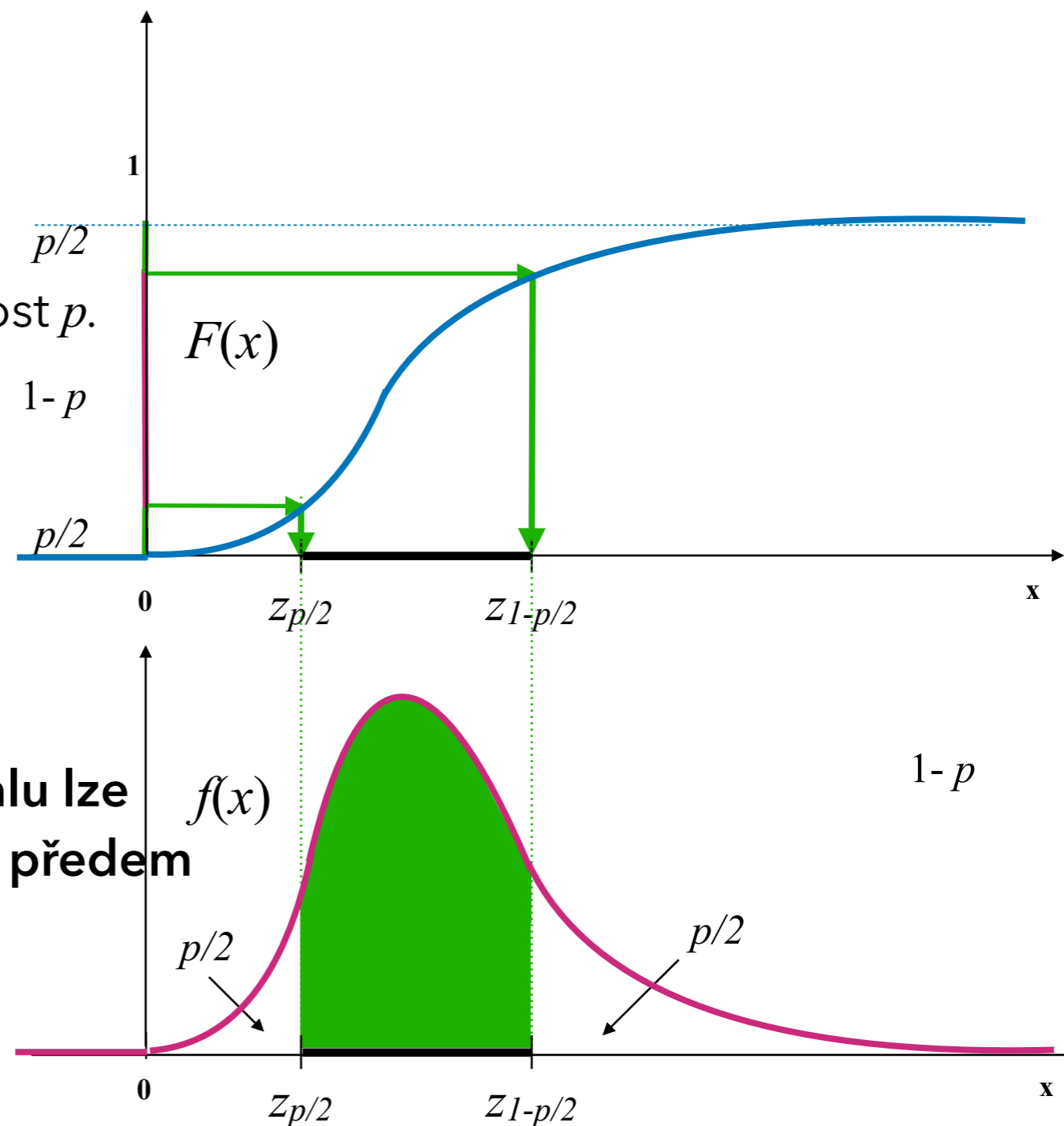
Obvykle postupujeme takto:

- 1) Vezmeme zbývající pravděpodobnost p .
- 2) Rozdělíme ji na dvě poloviny $p/2$:
- 3) Najdeme odpovídající kvantily

$z_{p/2}$ a $z_{1-p/2}$

- 4) Interval $\langle z_{p/2}; z_{1-p/2} \rangle$ je jedním z hledaných intervalů.

Často se ptáme také: V jakém intervalu lze očekávat hodnoty náhodné veličiny s předem danou pravděpodobností $1-p$?

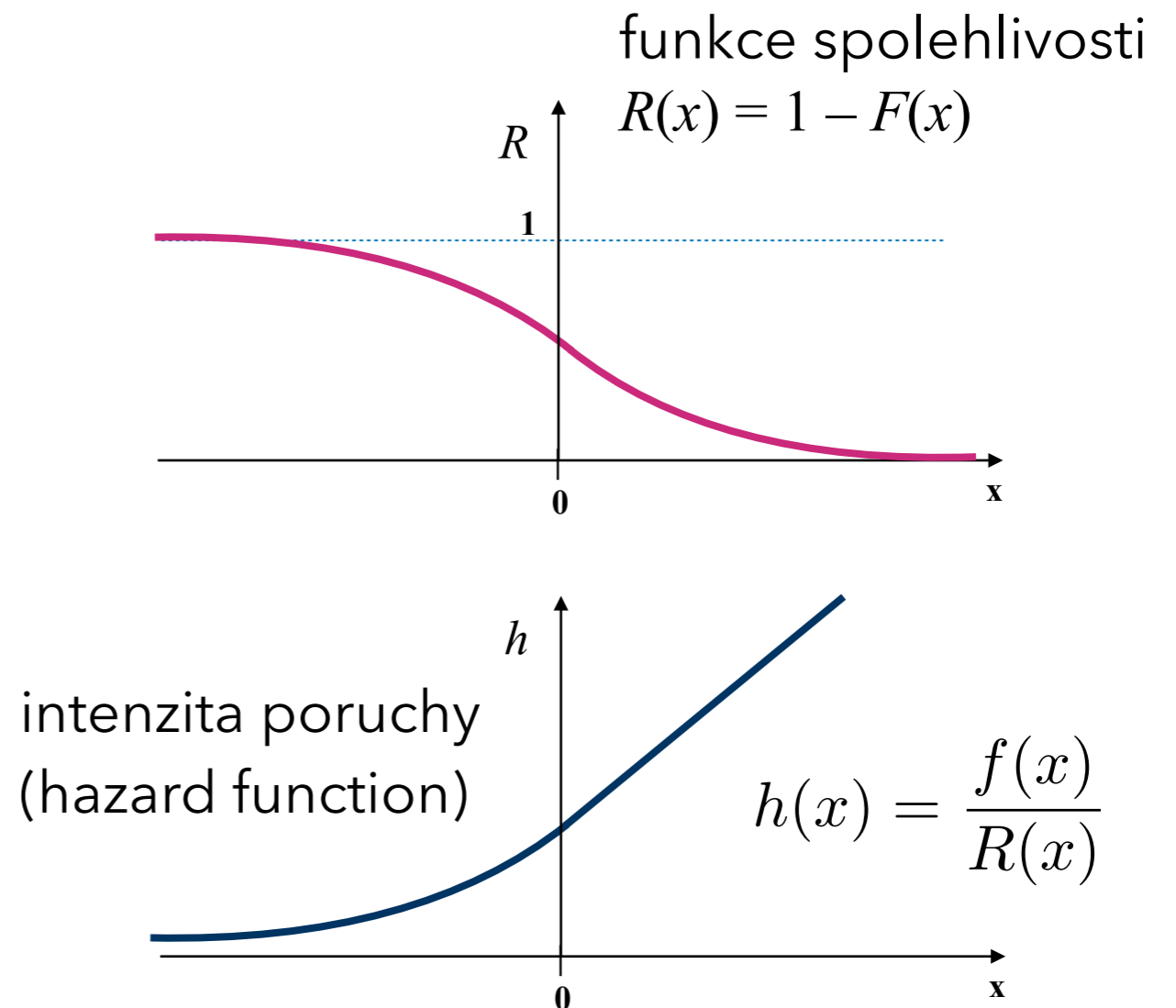
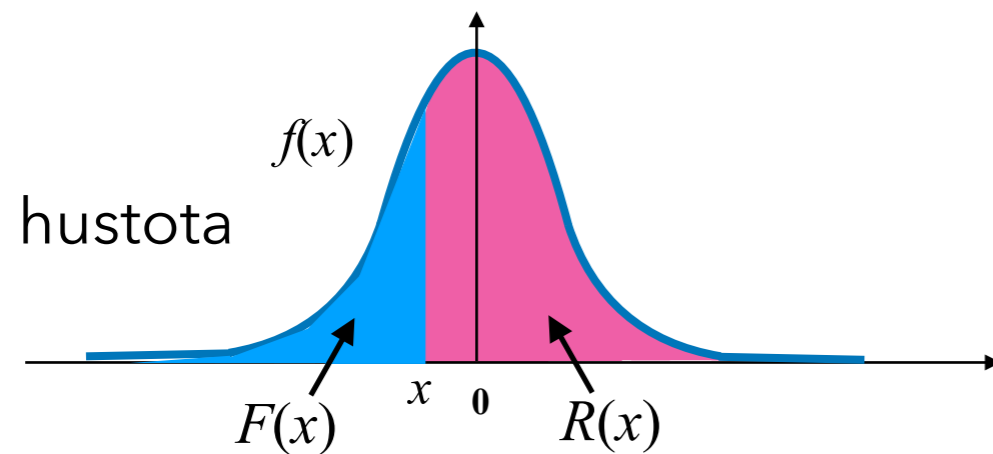
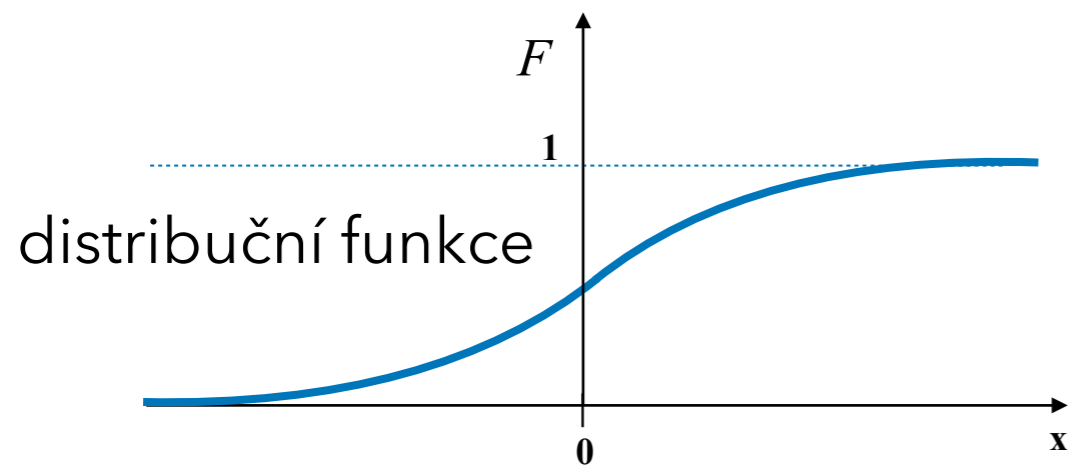
Charakteristiky náhodné veličiny - Kvantily

Často používané kvantily:

- 50%-kvantil = **medián**
- 25%-kvantil = **dolní kvartil**, 75%-kvantil = **horní kvartil**
- 10%-kvantil = **dolní decil**, 90-kvantil = **horní decil**
- $(1-\alpha/2)$ -kvantil = **α -kritická hodnota**

Charakteristiky náhodné veličiny - další ...

Pravděpodobnost, že se zařízení porouchá v čase $x+\varepsilon$, když víme, že se do doby ε neporouchalo (pro hodně malá ε) je rovna přibližně $\varepsilon \cdot h(x)$.

Charakteristiky náhodné veličiny - další ...

Patří sem například :

- modus (nejpravděpodobnější hodnota)
- rozpětí ($\tilde{x}_1 - \tilde{x}_0$),
- mezikvartilová odchylka ($\tilde{x}_{0,75} - \tilde{x}_{0,25}$)
- a další

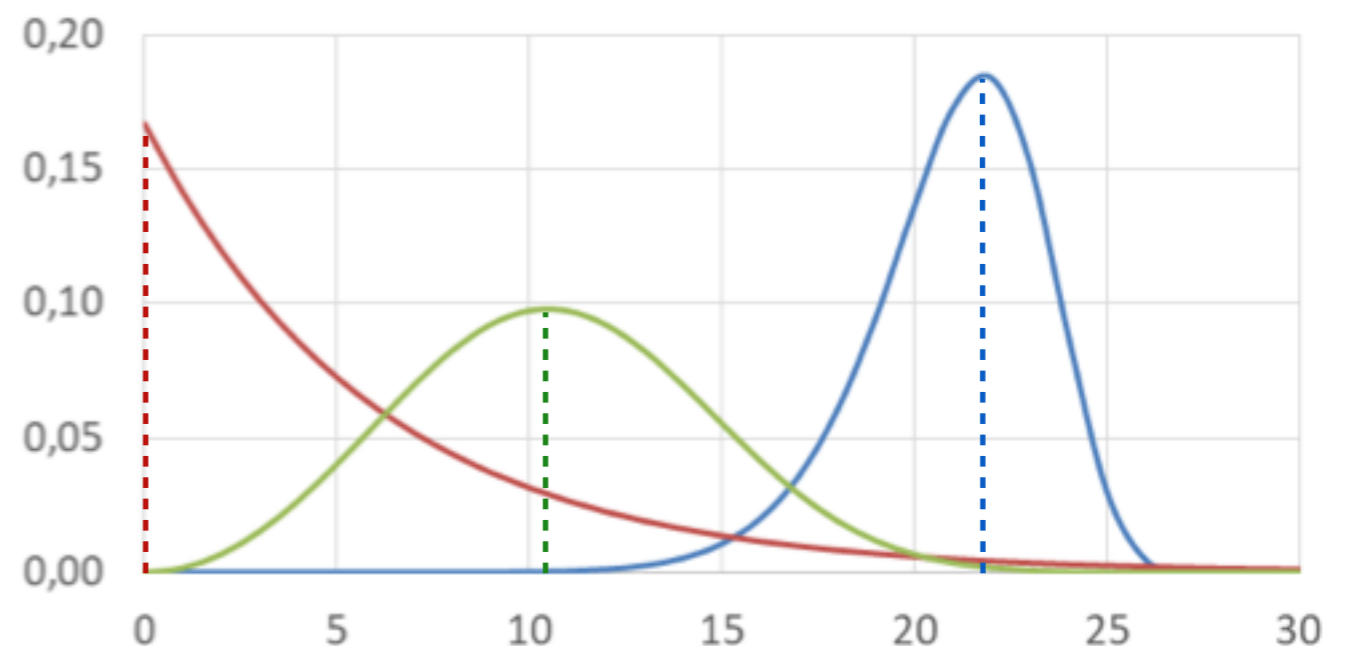
v diskrétním případě: $x_{\text{mod}} = \max\{p_i; i = 1, 2, \dots\}$

ve spojitém případě: $x_{\text{mod}} = \operatorname{argmax}\{f(x); x \in \mathbf{R}\}$

$$P(X = x_0) = 0$$

$$P(X \in \langle x_0; dx \rangle) \doteq f(x_0)dx$$

Některé charakteristiky pro některá rozdělení nemusejí existovat.

Charakteristiky náhodné veličiny - ...

Charakteristiky podle funkce:

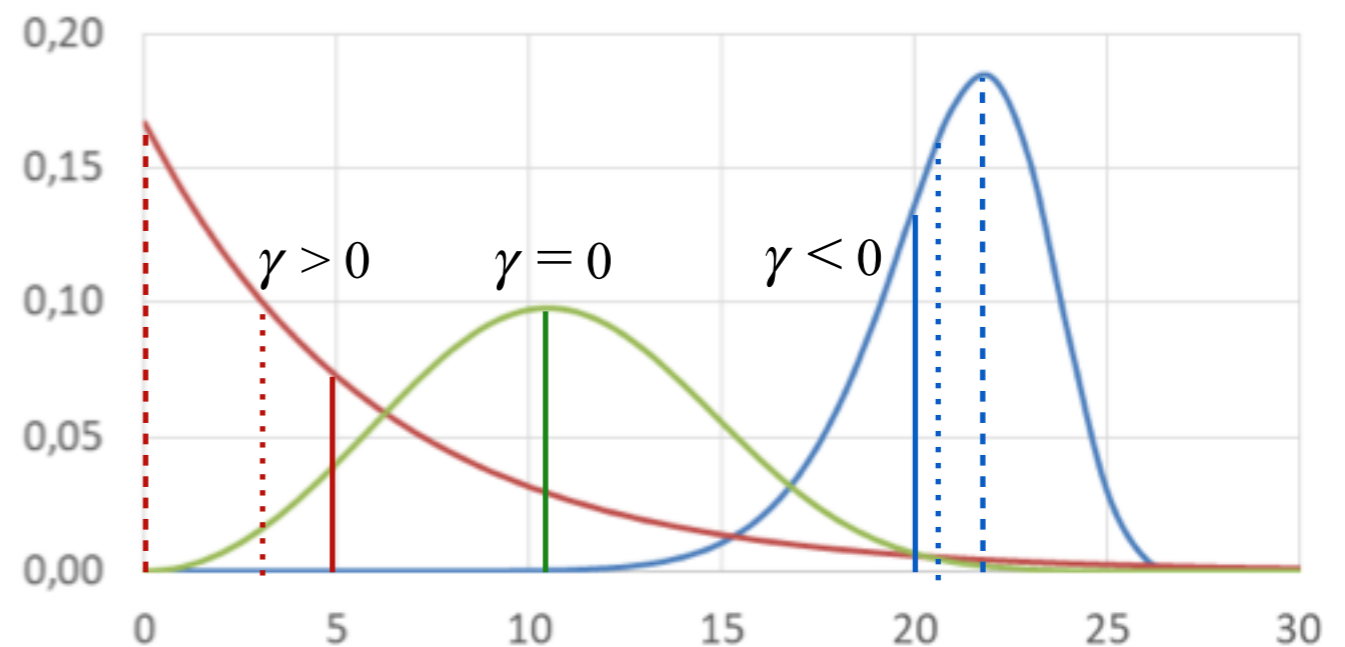
- míry polohy - posouvají se s náhodnou veličinou:
je-li θ mírou polohy veličiny X , potom veličina $X+d$ má míru polohy $\theta+d$
(patří sem střední hodnota, kvantily, modus, ...)
- míry rozptýlenosti (variability) - jsou invariantní vůči posunutí:
je-li ϑ mírou variability veličiny X , potom je mírou variability i veličiny $X+d$
(patří sem rozptyl, směrodatná odchylka, různá rozpětí, ...)
- míry symetrie (šikmost)

označíme-li šikmost = γ , potom

$\gamma > 0$ – zešikmené zprava (doleva)

$\gamma = 0$ – symetrické

$\gamma < 0$ – zešikmené zleva (doprava)

----- modus
..... median
———— střední hodnota

II.1. Základní pojmy a vztahy z teorie pravděpodobnosti

➔ Náhodná veličina

➔ Rozdělení pravděpodobnosti

➔ Charakteristiky rozdělení pravděpodobnosti

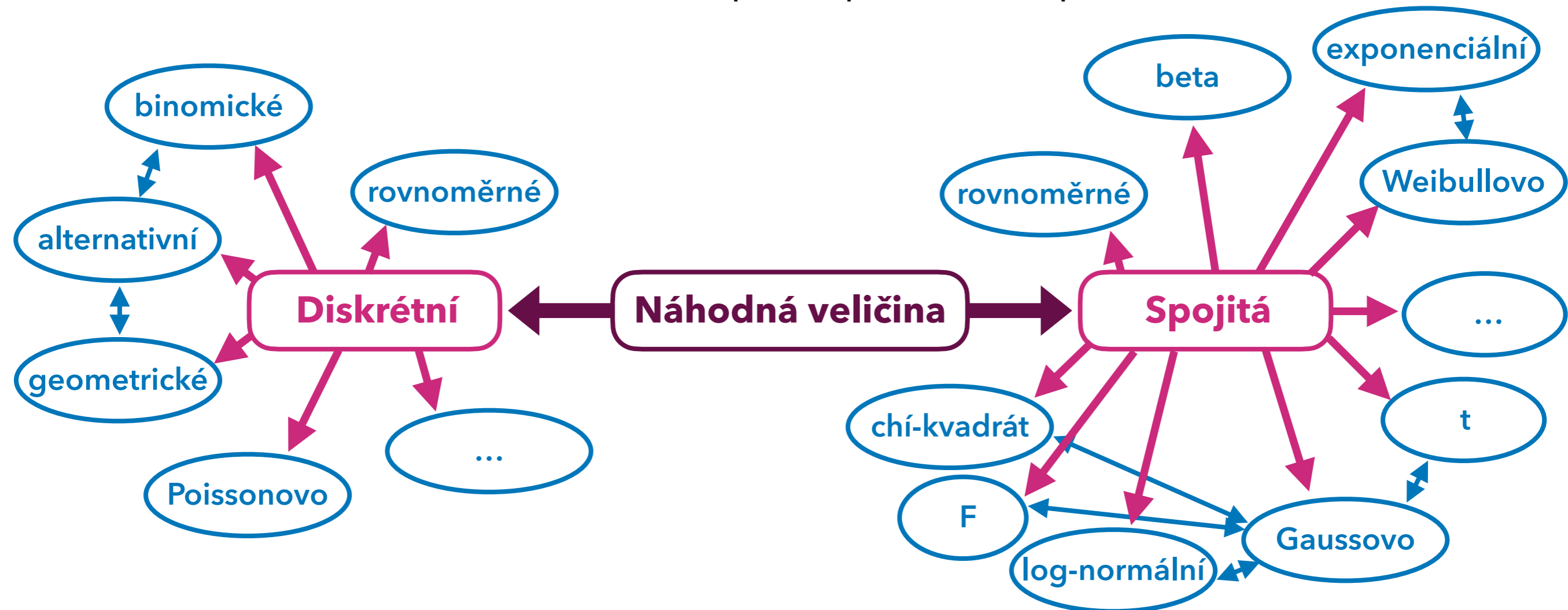
➔ Příklady rozdělení pravděpodobnosti

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

Pravděpodobnostní model = popis experimentu, při němž se realizuje náhodná veličina (jedna či více) s nějakým rozdělením pravděpodobnosti

$\Rightarrow (\Omega, \mathcal{F}, P)$ pravděpodobnostní prostor

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

Pravděpodobnostní model = popis experimentu, při němž se realizuje náhodná veličina (jedna či více) s nějakým rozdělením pravděpodobnosti

$\Rightarrow (\Omega, \mathcal{F}, P)$ pravděpodobnostní prostor

1) Model diskrétního rovnoměrného rozdělení

Experiment, při němž může nastat jeden z n možných výsledků. Předpokládáme, že každý z nich je stejně možný, tedy všechny mají stejnou pravděpodobnost.

$$\Omega = \{a_1, a_2, \dots, a_n\}, \quad X \in \{x_1, x_2, \dots, x_n\}, \quad P(X = x_i) = 1/n, \quad i = 1, 2, \dots, n.$$

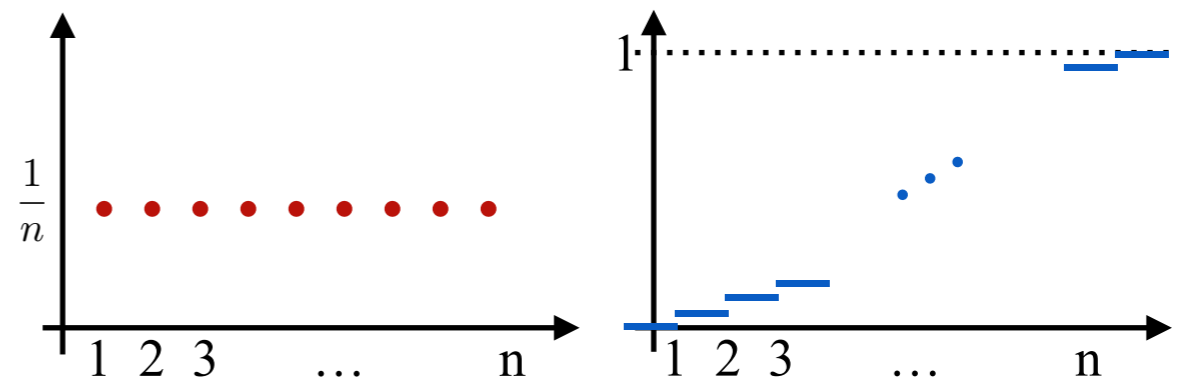
$$E(X) = \sum_{i=1}^n x_i \frac{1}{n} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i = \bar{x}$$

$$Var(X) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n x_i^2 - \bar{x}^2$$

$$X \in \{1, 2, \dots, n\} \Rightarrow E(X) = \frac{n+1}{2}$$

$$E(X^2) = \frac{(n+1)(2n+1)}{6}$$

$$Var(X) = E(X^2) - (E(X))^2 = \frac{n^2 - 1}{12}$$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

2) Alternativní model (model alternativního rozdělení)

Experiment, při němž může nastat pouze jeden ze dvou možných výsledků.

$$\Omega = \{a_1, a_2\}, \quad X \in \{0, 1\}, \quad P(X=1) = p \Rightarrow P(X=0) = 1-p$$

$$E(X) = 0 \cdot (1-p) + 1 \cdot p = p \quad E(X^2) = 0^2 \cdot (1-p) + 1^2 \cdot p = p$$

$$Var(X) = E(X^2) - (E(x))^2 = p - p^2 = p(1-p)$$

3) Bernoulliho model (model binomického rozdělení)

Experiment, při němž opakujeme n -krát nezávisle na sobě alternativní pokus za stejných podmínek. Zajímá nás počet „úspěchů“, tedy kolikrát nastal výsledek „1“.

absolutní četnost kladných výsledků = součet pozorování $Y = \sum_{i=1}^n X_i$

$$P(Y = k) = \binom{n}{k} p^k (1-p)^{n-k}, \quad k = 0, 1, \dots, n.$$

$$Y \sim Bin(n, p)$$

- Cvičení: 1) Ukažte, že součet těchto pravděpodobností je roven jedné.
2) Spočtěte střední hodnotu a rozptyl veličiny Y podle definice.

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

3) Bernoulliho model (model binomického rozdělení)

absolutní četnost kladných výsledků = součet pozorování $Y = \sum_{i=1}^n X_i$

$$E(Y) = E\left(\sum_{i=1}^n X_i\right) = \sum_{i=1}^n E(X_i) = np \quad \text{Var}(Y) = E(Y - np)^2 = np(1 - p)$$

relativní četnost kladných výsledků = aritmetický průměr pozorování $\bar{X} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i$

$$E(\bar{X}) = E\left(\frac{1}{n} \sum_{i=1}^n X_i\right) = \frac{1}{n} E\left(\sum_{i=1}^n X_i\right) = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n E(X_i) = \frac{1}{n} np = p$$

$$\text{Var}(\bar{X}) = E(\bar{X} - p)^2 = \frac{p(1 - p)}{n}$$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

3) Bernoulliho model (model binomického rozdělení)

Experiment, při němž z množiny N prvků, mezi nimiž je M prvků s určitou vlastností, vybíráme náhodně postupně n prvků tak, že po každém výběru vybraný prvek vrátíme zpět mezi ostatní. Zajímá nás kolikrát vybereme prvek s danou vlastností.

$P(\text{vybereme prvek s danou vlastností}) = \frac{M}{N}$, $Y = \text{počet vybraných prvků s danou vlastností}$

$$P(Y = k) = \binom{N}{n} \left(\frac{M}{N}\right)^k \left(1 - \frac{M}{N}\right)^{n-k} \quad Y \sim \text{Bin}\left(n, \frac{M}{N}\right)$$

počet k -tic
v n prvcích

k -krát vybereme prvek
s pravděpodobností $\frac{M}{N}$

$(n-k)$ -krát vybereme prvek
s pravděpodobností $(1 - \frac{M}{N})$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

3) Bernoulliho model (model binomického rozdělení)

Experiment, při němž z množiny N prvků, mezi nimiž je M prvků s určitou vlastností, vybíráme náhodně postupně n prvků tak, že po každém výběru vybraný prvek vrátíme zpět mezi ostatní. Zajímá nás kolikrát vybereme prvek s danou vlastností.

$P(\text{vybereme prvek s danou vlastností}) = \frac{M}{N}$, $Y = \text{počet vybraných prvků s danou vlastností}$

$$P(Y = k) = \binom{N}{n} \left(\frac{M}{N}\right)^k \left(1 - \frac{M}{N}\right)^{n-k} \quad Y \sim \text{Bin}\left(n, \frac{M}{N}\right)$$

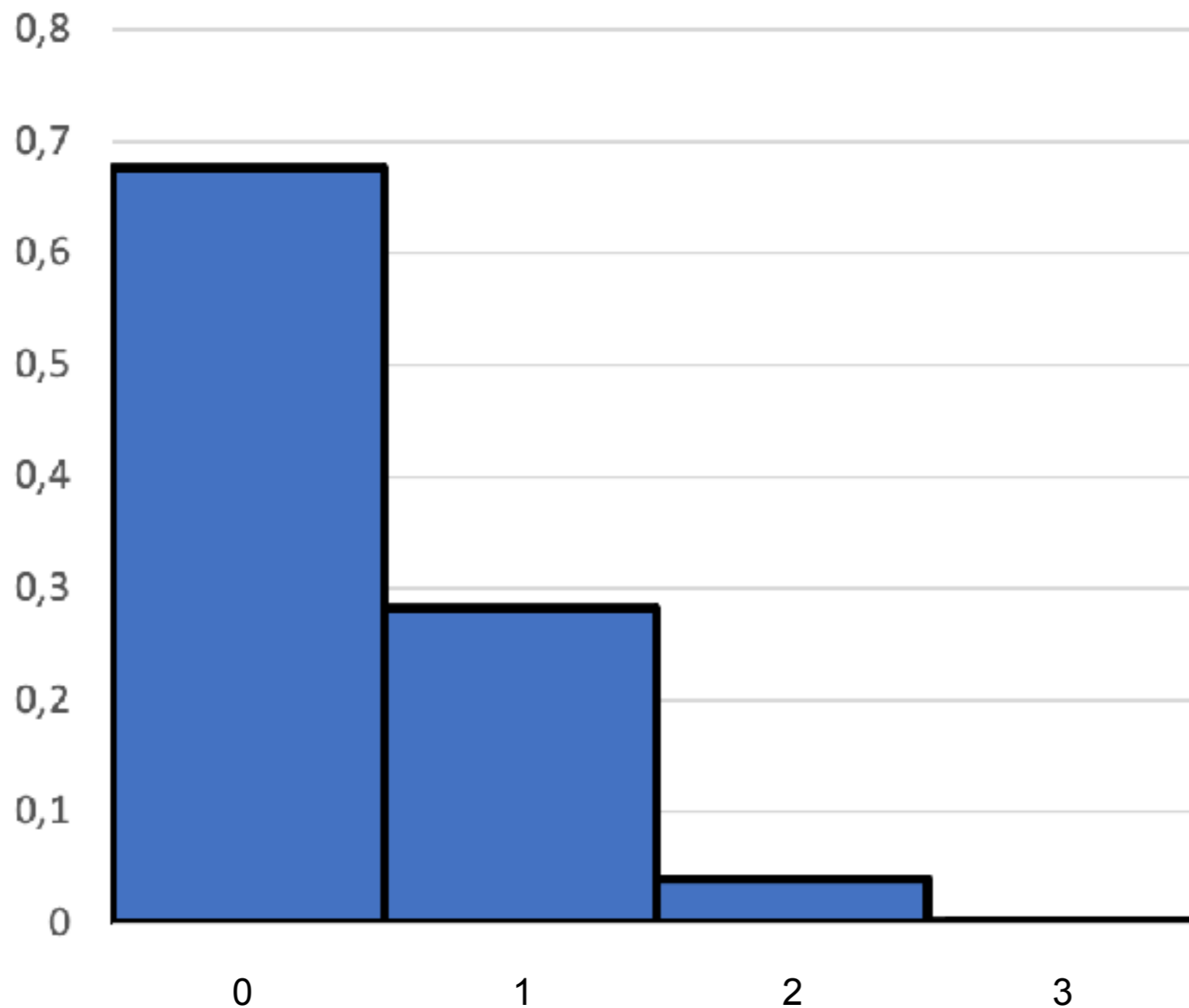
Příklad 1: Házení kostkou: házíme třemi hracími kostkami současně (nebo jednou třikrát po sobě). Jaká je pravděpodobnost, že padnou alespoň dvě šestky?

Příklad 2: Kontrola jakosti: Z výrobní linky odebíráme nezávisle na sobě 10 výrobků. Víme, že v produkci jsou 3% vadných. Jaká je pravděpodobnost, že při výběru vybereme alespoň 1 zmetek?

Příklad 3: Losování zaměstnance: každý den v týdnu losujeme jednoho z 15ti zaměstnanců, který provede odpolední úklid. Mezi zaměstnanci 10 žen. Jaká je pravděpodobnost, že v týdnu vybereme samé ženy?

Příklad 1: Házení kostkou: házíme třemi hracími kostkami současně (nebo jednou třikrát po sobě). Jaká je pravděpodobnost, že padnou alespoň dvě šestky?

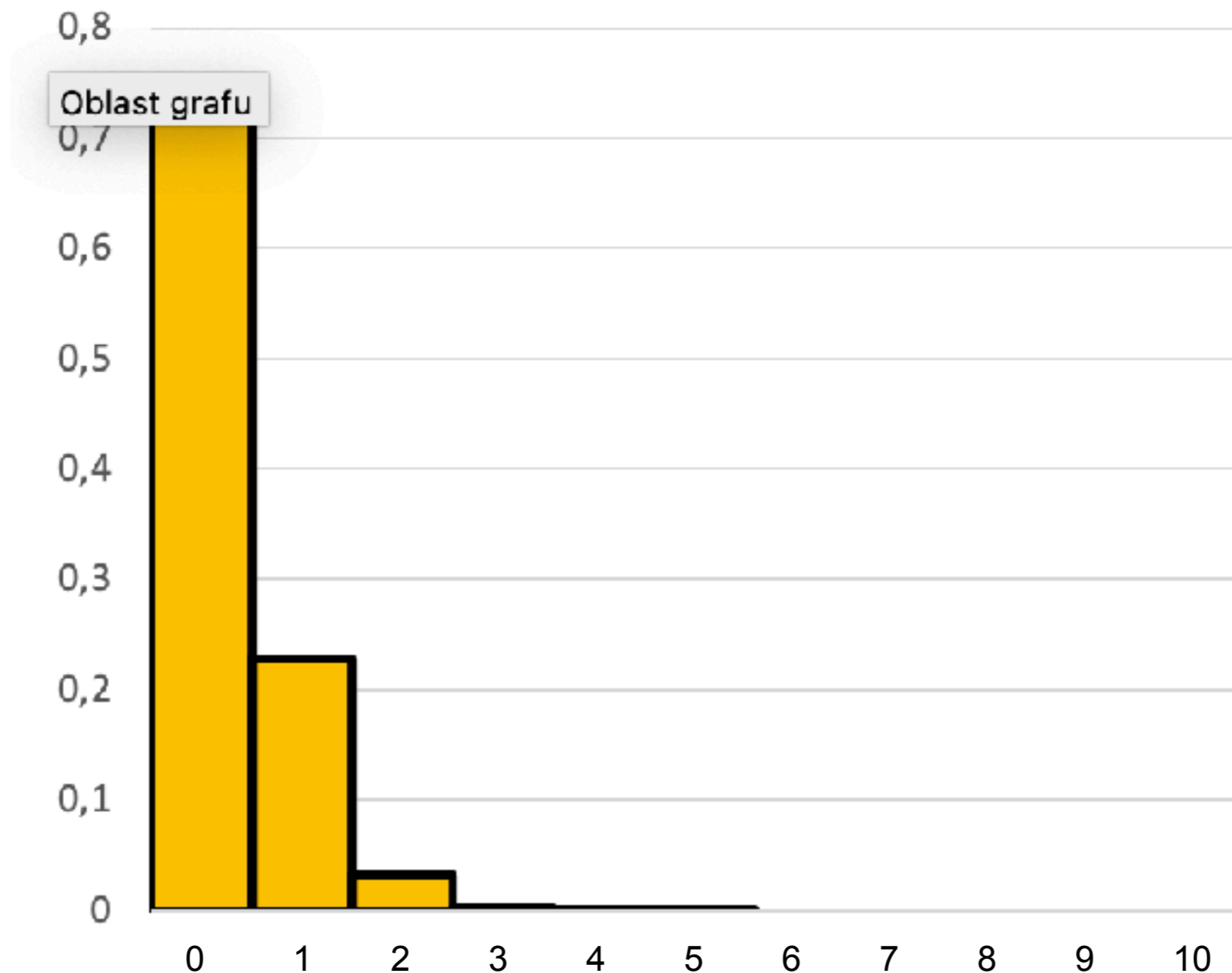

X = počet šestek

k	P(X=k)
0	0,6757983
1	0,2828923
2	0,0394733
3	0,001836

Příklad 2: Kontrola jakosti: Z výrobní linky odebíráme nezávisle na sobě 10 výrobků. Víme, že v produkci jsou 3% vadných. Jaká je pravděpodobnost, že při výběru vybereme alespoň 1 zmetek?

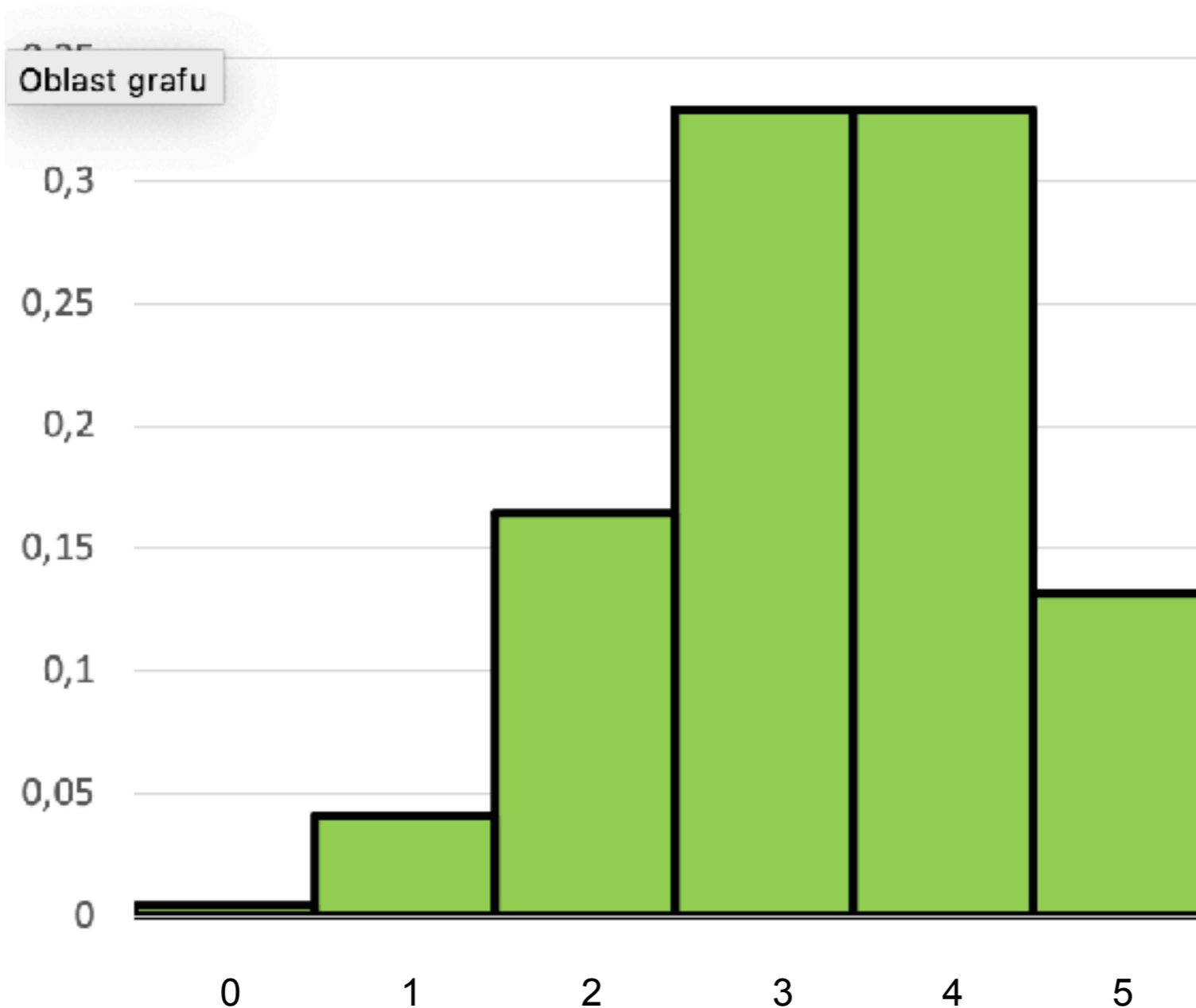

X = počet vybraných zmetků

k	P(X=k)
0	0,7374241
1	0,2280693
2	0,0317416
3	0,0026179
4	0,0001417
5	5,259E-06
6	1,355E-07
7	2,395E-09
8	2,778E-11
9	1,909E-13
10	5,905E-16

Příklad 3: Losování zaměstnance: každý den v týdnu losujeme jednoho z 15ti zaměstnanců, který provede odpolední úklid. Mezi zaměstnanci 10 žen. Jaká je pravděpodobnost, že v týdnu vybereme samé ženy?

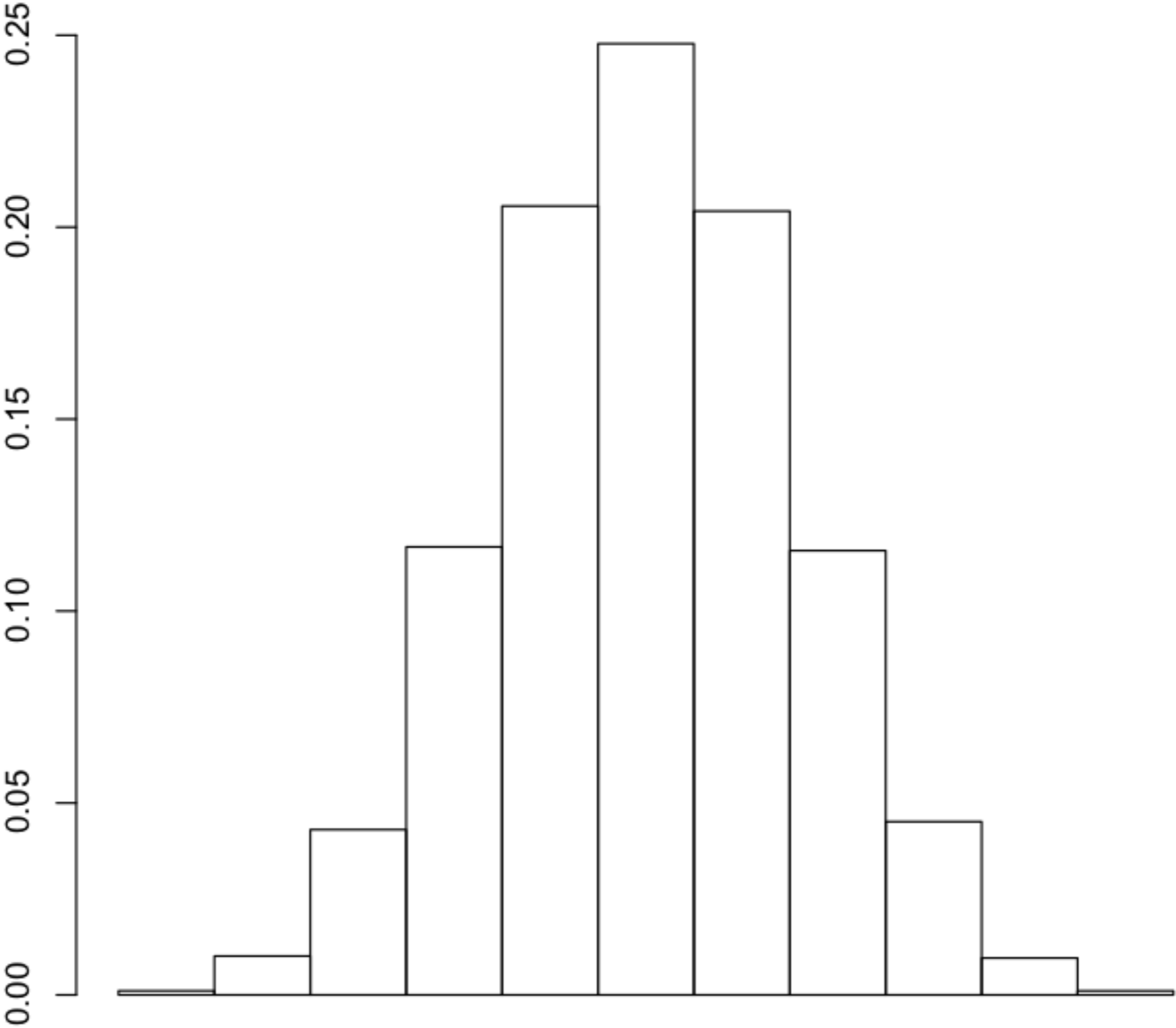

X = počet vybraných žen

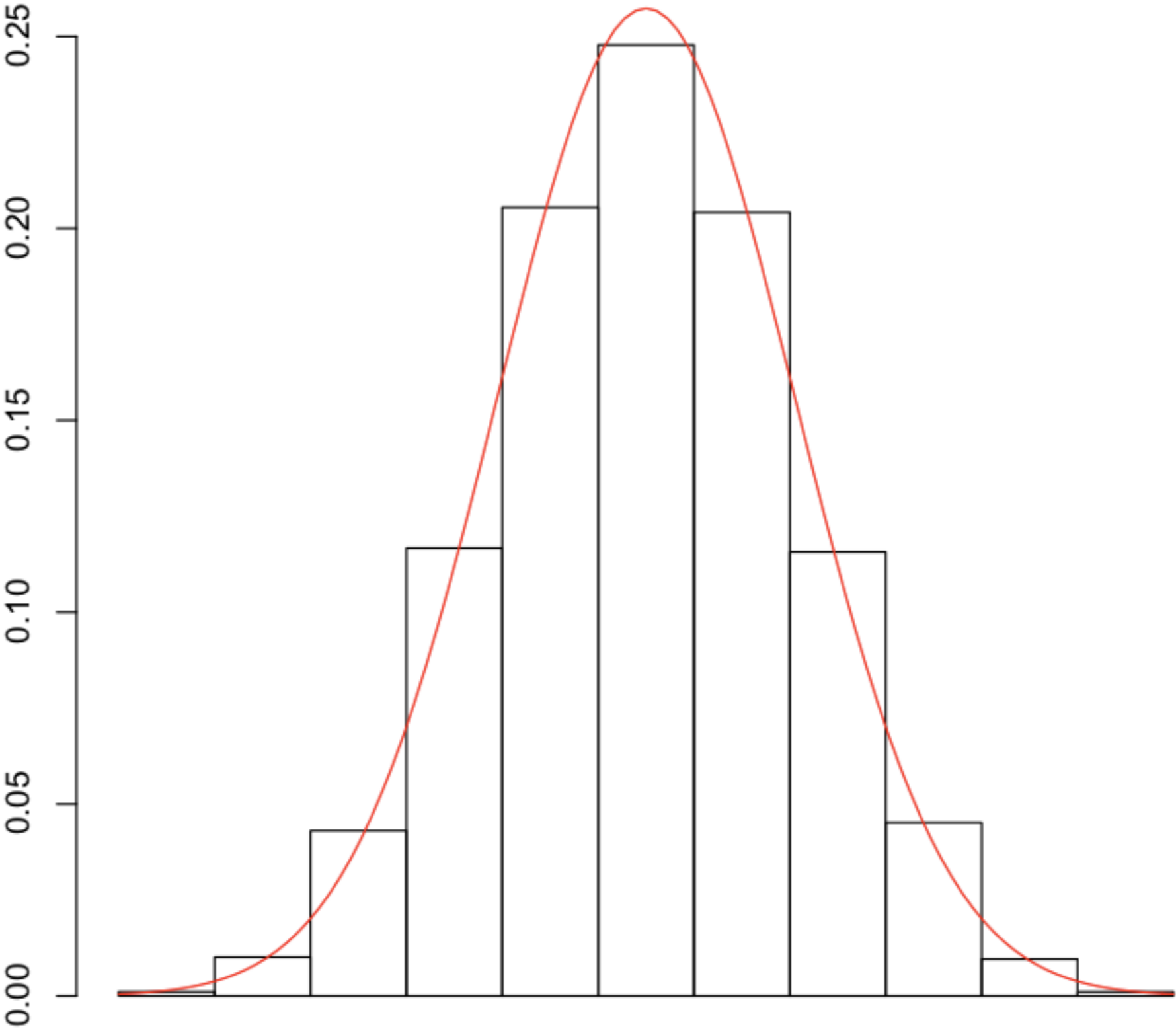
k	P(X=k)
0	0,0041152
1	0,0411523
2	0,1646091
3	0,3292181
4	0,3292181
5	0,1316872

Binomické rozdělení lze pro velká n a relativně malá k aproximovat spojitým normálním rozdělením

Binomické rozdělení lze pro velká n a relativně malá k aproximovat spojitým normálním rozdělením

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

4) Hypergeometrický model (model výběru bez vracení)

Experiment, při němž z množiny N prvků, mezi nimiž je M prvků s určitou vlastností, vybíráme náhodně postupně n prvků tak, že po každém výběru vybraný prvek nevracíme zpět mezi ostatní. Zajímá nás kolik prvků s danou vlastností vybereme.

k prvků s danou vlastností z celkového počtu M můžeme vybrat celkem $\binom{M}{k}$ způsoby zbylých $n-k$ prvků bez této vlastnosti můžeme vybrat celkem $\binom{N-M}{n-k}$ způsoby celkový počet možných n výběrů z N prvků je $\binom{N}{n}$

$$\text{Tedy: } P(X = k) = \frac{\binom{M}{k} \binom{N-M}{n-k}}{\binom{N}{n}}$$

Hypergeometrické rozdělení
s parametry N, M, n .

$$N = 1, 2, \dots, \quad M \leq N, \quad n \leq N,$$

$$\max\{0, n + M - N\} \leq k \leq \min\{n, M\}$$

$$E(X) = n \frac{M}{N}$$

$$\text{Var}(X) = \frac{nM(N-n)(N-M)}{N^2(N-1)}$$

Rozdělení pravděpodobnosti náhodné veličiny - různé modely

4) Hypergeometrický model (model výběru bez vracení)

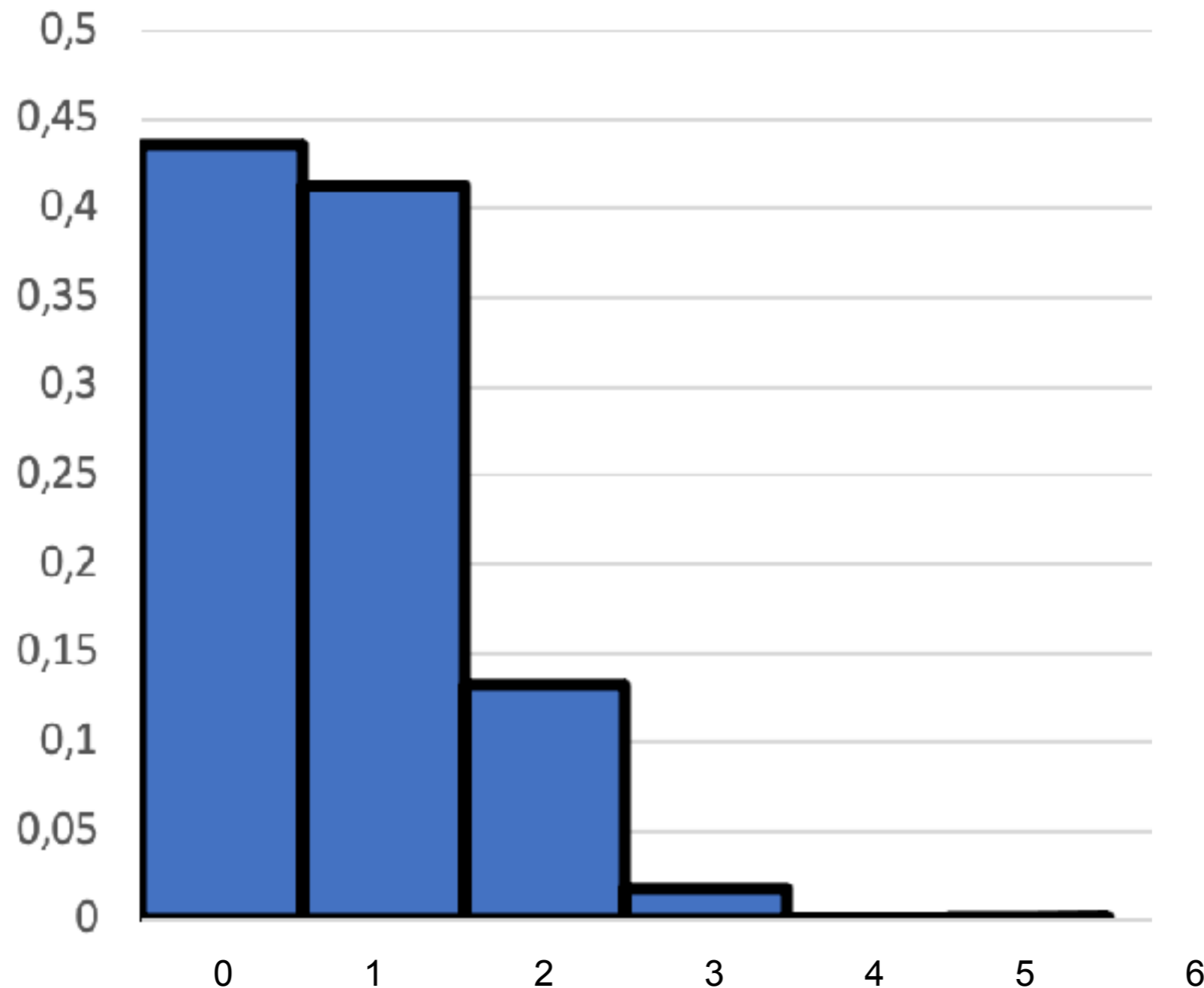
Příklad 4: Sportka: 49 čísel, ze kterých 6 vyhrává (jsou vytaženy). Jaká je pravděpodobnost, že při výběru 6ti čísel vybereme 4 z tažených?

Příklad 5: Kontrola jakosti: 1000 výrobků, mezi nimi jsou 3% vadných. Jaká je pravděpodobnost, že při výběru 10 výrobků vybereme alespoň 1 zmetek?

Příklad 6: Výběr uchazečů o práci: z 15ti uchazečů o zaměstnání, mezi kterými je 10 žen, vybíráme anonymně podle výsledku testu 5 osob. Jaká je pravděpodobnost, že to budou samé ženy?

Příklad 4: Sportka: 49 čísel, ze kterých 6 vyhrává (jsou vytaženy). Jaká je pravděpodobnost, že při výběru 6ti čísel vybereme 4 z tažených?

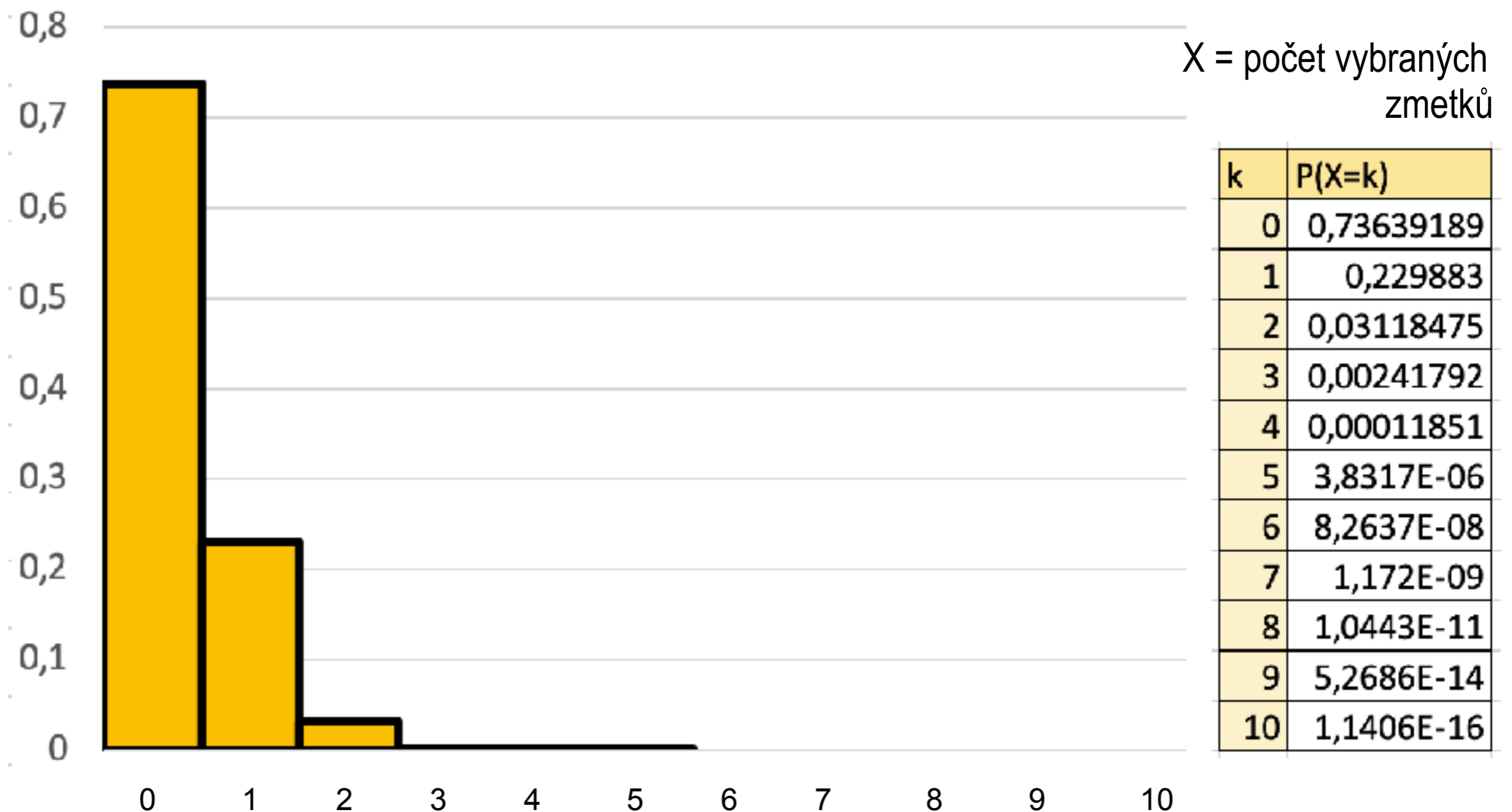

X = počet uhodnutých
tažených čísel

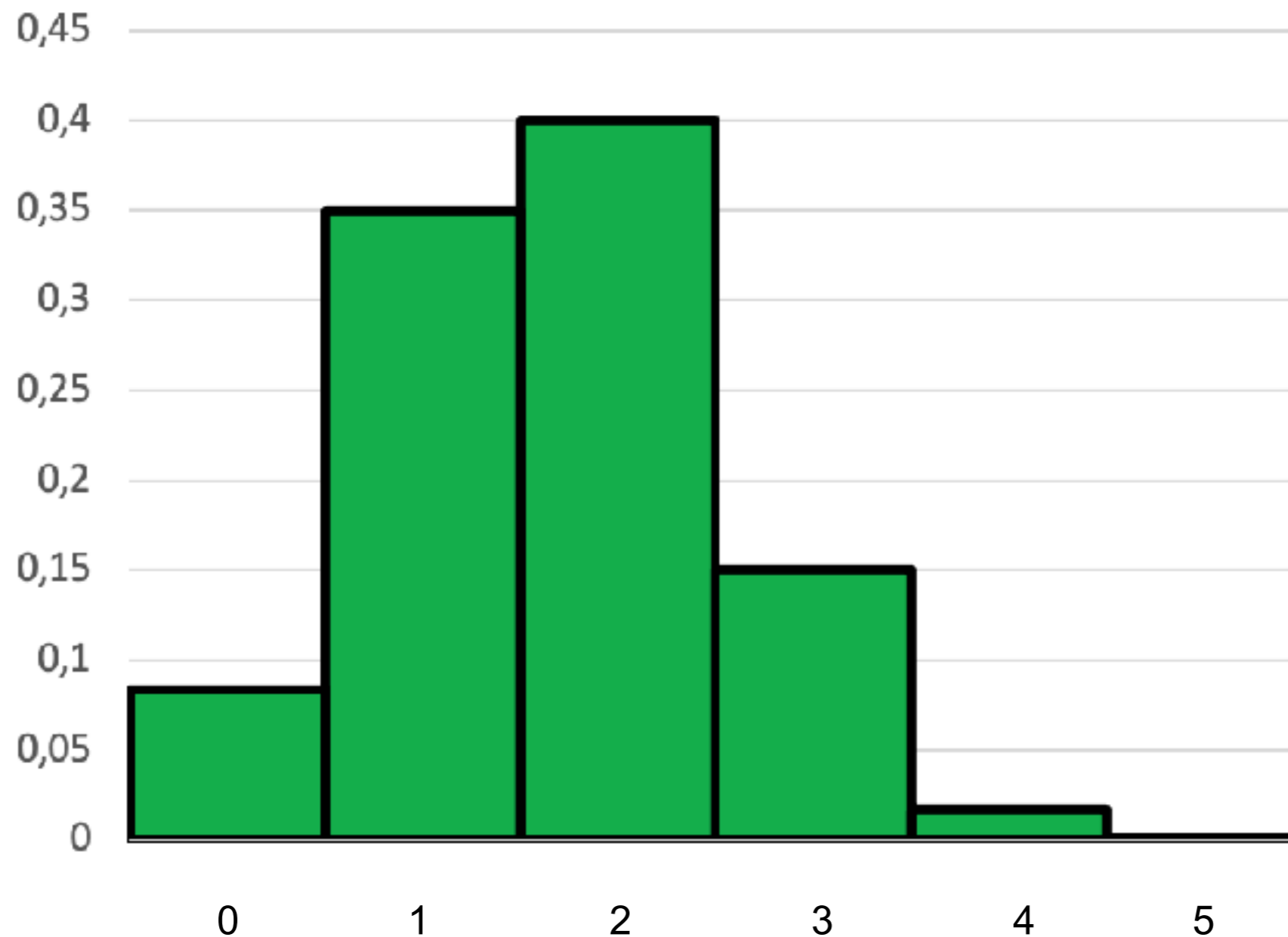
k	P(X=k)
0	0,43596498
1	0,41301945
2	0,13237803
3	0,0176504
4	0,00096862
5	1,845E-05
6	7,1511E-08

Příklad 5: Kontrola jakosti: 1000 výrobků, mezi nimi jsou 3% vadných. Jaká je pravděpodobnost, že při výběru 10 výrobků vybereme alespoň 1 zmetek?

Příklad 6: Výběr uchazečů o práci: z 15ti uchazečů o zaměstnání, mezi kterými je 10 žen, vybíráme anonymně podle výsledku testu 5 osob. Jaká je pravděpodobnost, že to budou samé ženy?

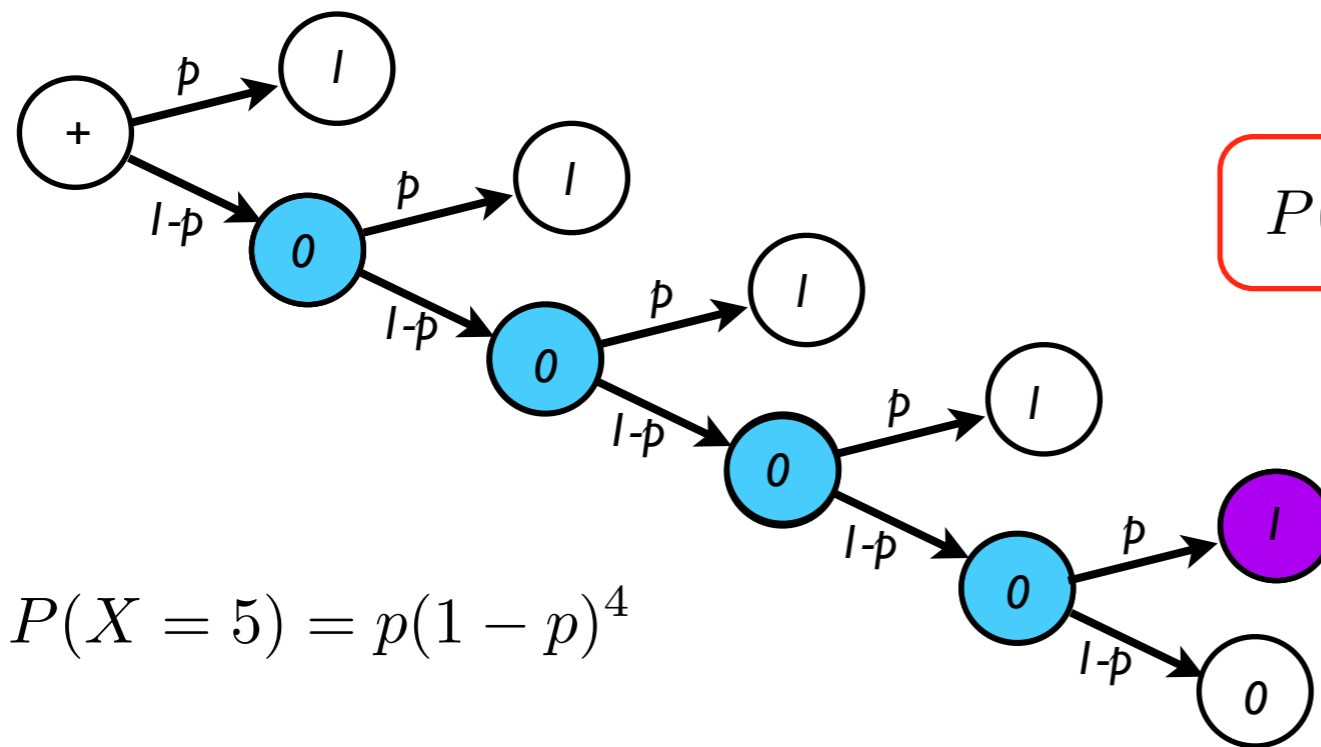

X = počet mužů
ve výběru

k	P(X=k)
0	0,08391608
1	0,34965035
2	0,3996004
3	0,14985015
4	0,01665002
5	0,000333

5) Geometrický model (diskrétní doba života)

$$P(X = k) = p(1 - p)^{k-1}$$

$$k = 1, 2, \dots$$

$$P(X = 5) = p(1 - p)^4$$

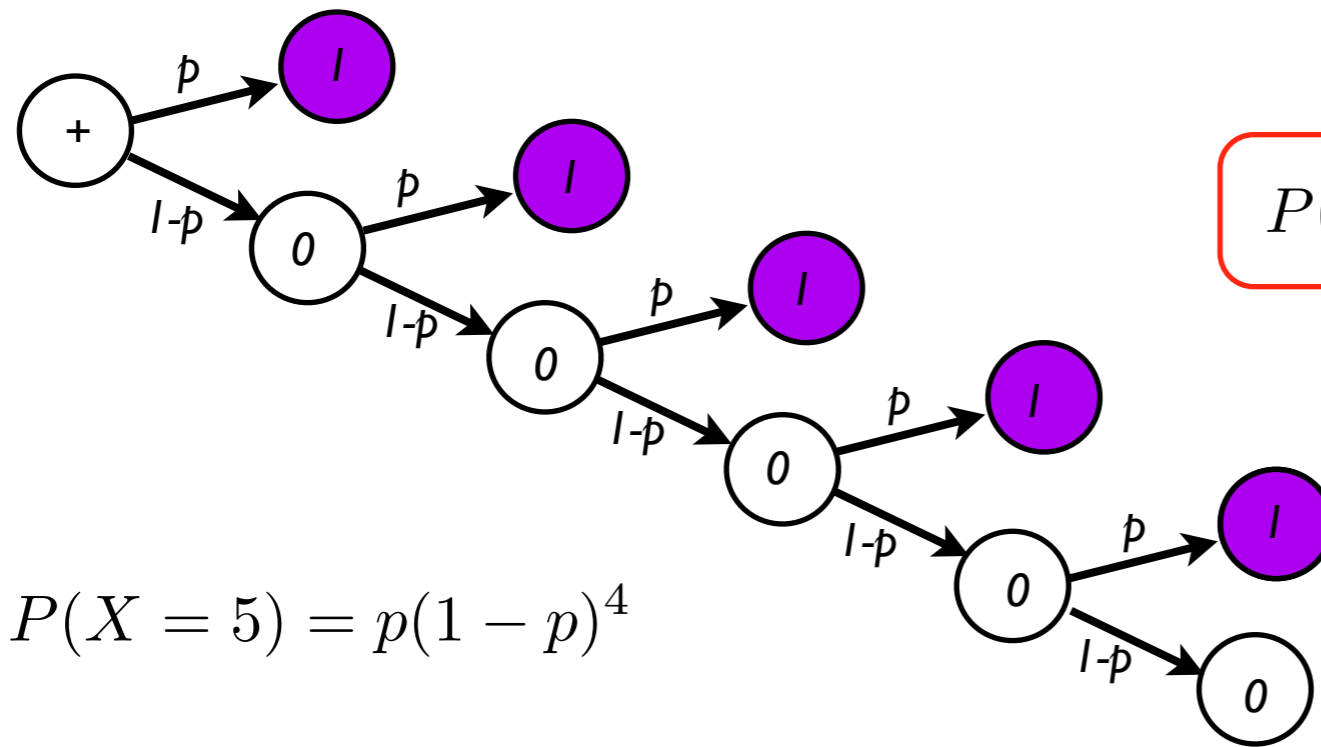
X je počet kroků, které je třeba učinit, aby nastal první výskyt sledovaného jevu

$$E(X) = \frac{1}{p}$$

$$Var(X) = \frac{1 - p}{p^2}$$

5) Geometrický model (diskrétní doba života)

$$P(X = k) = p(1 - p)^{k-1}$$

$$k = 1, 2, \dots$$

$$P(X = 5) = p(1 - p)^4$$

X je počet kroků, které je třeba učinit, aby nastal první výskyt sledovaného jevu

$$E(X) = \frac{1}{p}$$

$$Var(X) = \frac{1 - p}{p^2}$$

Y je počet kroků, které předcházejí prvnímu výskytu sledovaného jevu

$$P(Y = k) = p(1 - p)^k$$

$$k = 0, 1, \dots$$

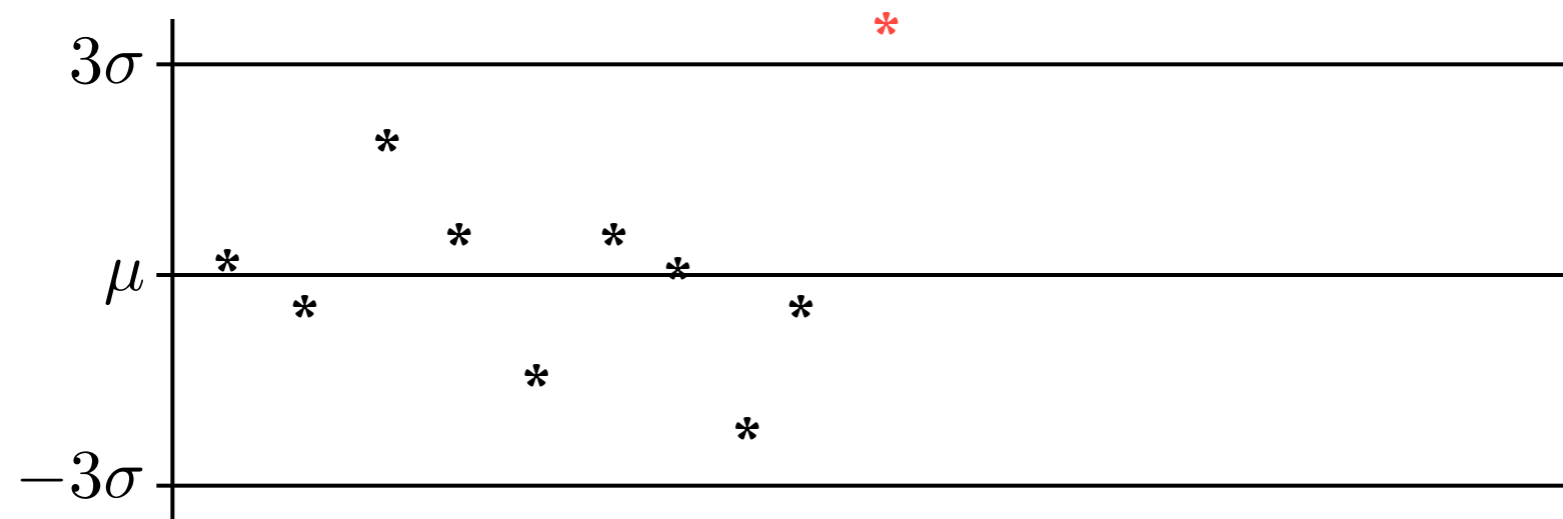
$$E(Y) = \frac{1 - p}{p}$$

$$Var(Y) = \frac{1 - p}{p^2}$$

Je-li sledovaný jev porucha, potom se Y nazývá “diskrétní doba života”

5) Geometrický model (diskrétní doba života)

$$P(|X - \mu| \leq 3\sigma) = \Phi(3) - \Phi(-3) = 2\Phi(3) - 1 = 0,9973$$

$$P(|X - \mu| \geq 3\sigma) = 0,0027$$

N = počet inspekci před signálem

$$p = 0,0027 \quad E(N) = \frac{1}{p} = \frac{1}{0,0027} = 370$$

Počet inspekci před prvním falešným signálem (ARL = Average Run Length)

